

NPM

Ústav na výkon trestu odňatia slobody Levoča

Správa z monitoringu národného preventívneho
mechanizmu

Adresa zariadenia: Námestie Štefana Kluberta č. 7, 054 28 Levoča

Dátum vykonania návštevy: 11.-13. marec 2024

Dátum vydania správy: 7. marec 2025

01	ÚVOD	3
01.1	Systematické návštevy a ich účel	3
01.2	Priebeh monitoringu	4
02	Právny rámec	5
02.1	Štruktúra ústavu a umiestňovanie	6
03	Podmienky výkonu trestu	8
03.1	Materiálne podmienky	8
03.2	Režim a aktivity	14
04	Kontakt s vonkajším svetom	21
04.1	Výkon trestu odňatia slobody matiek s deťmi	22
05	Zdravotná starostlivosť	24
05.1	Psychologická a psychiatrická starostlivosť	26
06	Zaobchádzanie	27
06.1	Bezpečnostné opatrenia	28
06.2	Disciplinárne tresty	29
06.3	Vzťahy medzi odsúdenými	31
07	Sťažnostný mechanizmus	32
07.1	Podávanie sťažností	32
07.2	Dozor prokuratúry	34
08	Záver	35
09	Prehľad odporúčaní	37

01 ÚVOD

01.1 SYSTEMATICKÉ NÁVŠTEVY A ICH ÚČEL

Od 1. mája 2023 plní verejný ochranca práv úlohy národného preventívneho mechanizmu (ďalej len „NPM“) podľa Opčného protokolu k Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neludskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (ďalej len „OPCAT“).¹ Na základe tohto mandátu vykonáva systematické návštevy miest, kde sa nachádzajú alebo sa môžu nachádzať osoby obmedzené na slobode. Systematické návštevy vykonávané ako súčasť NPM majú **preventívny charakter** a ich cieľom je identifikovať možné riziká zlého zaobchádzania vyplývajúce predovšetkým zo **systemových nedostatkov**, tak aby sa ich výskytu zamedzilo aj do budúcnosti.

Systematické návštevy podľa OPCAT sa vykonávajú zásadne neohlásene. Systematická návšteva NPM sa začína úvodným rozhovorom s vedením zariadenia a pokračuje súkromnými rozhovormi s osobami obmedzenými na slobode, zamestnancami zariadenia alebo inými osobami, ktoré si monitorovací tím vyberie. Monitoring taktiež zahŕňa prehliadku zariadenia, pozorovania, vyhotovovanie fotodokumentácie, analýzu vybraných spisov a záverečný rozhovor s vedením zariadenia. Všetky zdroje informácií sa krížovo kontrolujú, aby sa zabezpečilo, že zistenia sú objektívne a spoľahlivé.

Po skončení návštevy a doplnení podkladov, na základe následnej komunikácie so zainteresovanými orgánmi verejnej moci a inými aktérmi, verejný ochranca práv vydáva osobitnú správu o priebehu a výsledkoch návštevy zariadenia.² Finálnu verziu správy zašle všetkým dotknutým subjektom s lehotou na vyjadrenie, pričom očakáva, že sa k správe vyjadria a uvedú, či navrhované opatrenia akceptujú a zrealizujú, alebo navrhnú alternatívne opatrenia a možnosti ich realizácie.

Ak verejný ochranca práv odpovede považuje za dostatočné, dotknuté subjekty o tom upovedomí. V prípade potreby si môže vyžiadať vyjadrenie doplňujúceho charakteru. Ak odpovede považuje za nedostatočné, obráti sa na nadriadený orgán alebo v prípade, ak nadriadený orgán neexistuje, priamo na vládu Slovenskej republiky. O svojich zisteniach môže informovať aj verejnosť a v zariadení tiež vykonať kontrolnú návštevu. Anonymizovanú správu z návštevy zariadenia (s výnimkou mien osôb poverených vedením zariadenia), ako aj stanovisko všetkých dotknutých orgánov k zisteniam verejný ochranca práv uverejní na svojej webovej stránke.

¹ § 3 ods. 2 zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o verejnom ochrancovi práv“).

Záverom je potrebné uviesť, že správa **neobsahuje uzatvorený výpočet problematických oblastí**. Samotná skutočnosť, že niektorým oblastiam sa explicitne nevenuje, automaticky neznamená, že tieto oblasti možno považovať za bezvýhradne vyhovujúce, bez potreby akejkoľvek zmeny alebo zlepšenia, a že v budúcnosti sa verejný ochranca práv v rámci úloh NPM týmto oblastiam nebude venovať. Súčasne verejný ochranca práv upriamuje pozornosť na dynamiku vývoja medzinárodných štandardov v oblasti ochrany základných práv a slobôd. Pri ďalšej návšteve zariadenia preto môže byť posúdenie konkrétnych oblastí, ako aj odporúčaní aktualizované, prípadne modifikované.

01.2 PRIEBEH MONITORINGU

V dňoch 11. až 13. marca 2024 uskutočnil monitorovací tím NPM neohlásenú návštevu Ústavu na výkon trestu odňatia slobody v Levoči (ďalej tiež "ÚVTOS Levoča" alebo "ústav"), v ktorom vykonávajú trest odňatia slobody iba ženy. Návštevy sa zúčastnili členovia NPM tímu, právničky Mag. Iur. Katarína Trnková, LL.M., Mgr. Katarína Jurová, Mgr. Martina Vavreková, Mgr. Nora Konrády Beliová a právnik Mgr. Daniel Arbet.

Problematiku podmienok výkonu trestu odňatia slobody žien v navštívenom ústave sme hodnotili nie len z hľadiska právnych predpisov, ale aj prístupov vyplývajúcich z medzinárodných štandardov v oblasti práv žien. Cieľom monitoringu bolo identifikovať a následne v správe priblížiť súčasné výzvy výkon trestu odňatia slobody a navrhnúť odporúčania, ktoré by mohli prispieť k efektívnemu a ľudskému výkonu trestu, rešpektujúcemu špecifiká ženskej populácie vo väzniciach.

V ÚVTOS Levoča sa výkon trestu odňatia slobody vykonáva vo všetkých stupňoch stráženia. Kapacita ústavu je 112 miest. V minimálnom stupni stráženia sa v ústave nachádzalo 56 odsúdených a v strednom stupni stráženia bolo umiestnených 45 väzenkýň, vyžadujúcich si zvýšený dohľad a kontrolu. Do maximálneho stupňa stráženia boli v čase návštevy umiestnené 2 odsúdené. V čase monitoringu v ústave nevykonávala trest odňatia slobody na doživotie žiadna odsúdená.

Bezprostredne po príchode do ústavu požiadal monitorovací tím prítomné vedenie zariadenia o úvodný rozhovor, poskytnutie súčinnosti a potrebnej dokumentácie. Monitorovací tím viedol osobné rozhovory s **33 náhodne vybranými odsúdenými ženami**.² Monitorovací tím viedol rozhovory aj s vedúcimi výkonu trestu príp. ich

² Hoci oficiálne štatistiky o etnicite odsúdených žien neboli dostupné, tím NPM na základe pozorovania etnicity konštatuje, že počas monitoringu tvorili odsúdené osoby prevažne ženy rómskeho etnika.

zástupcami, referentami režimu, pedagógmi, špeciálnymi pedagógmi, sociálnymi pracovníkmi, psychológmi a zdravotníckym personálom. Členovia NPM tímu tiež kontrolovali príslušné dokumenty a spisy. V ústave monitorovací tím navštívil priestory, v ktorých sú odsúdené ubytované a v ktorých môžu tráviť čas mimo cely, t.j. kultúrnu alebo spoločenskú miestnosť (v prípade, že bola na oddiely zriadená), posilňovňu, kuchynku a priestory, v ktorých sa realizujú vychádzky. Okrem toho členovia NPM tímu navštívili aj kancelárie pedagógov, miestnosti, kde sa zdržiavajú referenti režimu a oddiel s bezpečnostným režimom/samoväzbu. V priebehu návštevy poskytol prítomný personál monitorovaciemu tímu ochotne súčinnosť, za čo ďakujeme.

02 PRÁVNÝ RÁMEC

Slovenská právna úprava na ženy hľadá ako na osobitnú kategóriu odsúdených, pri ktorých sa prihliada najmä na ich psychické a fyziologické osobitosti.³ Výkon trestu odňatia slobody u žien má svoje špecifiká, ktoré vyplývajú z ich odlišných potrieb a postavenia v porovnaní so zvyškom väzenskej populácie.

Odsúdené ženy majú počas výkonu trestu zabezpečené niektoré špecifické podmienky podľa § 74 zákona č. 475/2005 Z. z. zákona o výkone trestu v znení neskorších predpisov (ďalej len "zákon o výkone trestu"). Minimálna ubytovacia plocha pre každú odsúdenú ženu musí byť najmenej 4 m², pričom v prípade tehotných žien nie je možné túto plochu znížiť. V oblasti hygieny majú ženy nárok na každodenné sprchovanie, aby sa zohľadnili ich špecifické potreby. Pri uložení disciplinárnych trestov, ako je celodenné umiestnenie do uzavretého oddielu alebo samoväzby, musí byť medzi ich výkonmi minimálny časový odstup 10 dní, s výnimkou situácie, keď k previneniu dôjde počas výkonu trestu – v takom prípade je možné predĺženie trestu bez prerušenia na maximálne 14 dní. Minister spravodlivosti môže povoliť zriadenie špecializovaného oddelenia, kde môžu ženy na základe žiadosti mať pri sebe svoje dieťa a starať sa oň počas výkonu trestu. Táto starostlivosť je umožnená pre deti staršie ako jeden rok spravidla do troch rokov, výnimočne až do piatich rokov veku dieťaťa, avšak neplatí v prípadoch, keď je dieťa súdom zverené do starostlivosti inej osoby.

Osobitné zohľadnenie žien obmedzených na osobnej slobode vyžadujú aj medzinárodné štandardy, ako sú napr. **Bangkokské pravidlá OSN⁴** (Pravidlá OSN pre zaobchádzanie s väzenkyňami a väzobné opatrenia pre páchatel'ky trestných činov), ktoré zohľadňujú

³ § 69 ods. 1 zákona o výkone trestu.

⁴ Rezolúcia prijatá Valným zhromaždením dňa 21. decembra 2010 – „United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules)“.

rodové aspekty vo väzenskom prostredí. Na ich špecifické potreby a ochranu pred diskrimináciou a násilím prihlíada aj Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW),⁵ Mandela Rules (Pravidlá OSN pre minimálnu štandardnú úroveň zaobchádzania s väzňami) či Pravidlá OSN pre ochranu maloletých osôb zbavených osobnej slobody. Na európskej úrovni sú relevantné Európske väzenské pravidlá prijaté Radou Európy. Na zaobchádzanie so ženami obmedzenými na osobnej slobode možno aplikovať aj Deklaráciu OSN o odstránení násilia páchaného na ženách.⁶

02.1 ŠTRUKTÚRA ÚSTAVU A UMIESTŇOVANIE

V porovnaní s mužmi sa výkon trestu odňatia slobody u žien vyznačuje aj odlišnosťami, ako je napr. **počet väzenských zariadení**. Ženy tvoria približne len 7,5 % z celkovej väzenskej populácie na Slovensku, z tohto dôvodu sú umiestňované v menšom počte zariadení, čo obmedzuje ich prístup k rodine, najmä ak je zariadenie vzdialené od miesta ich bydliska.⁷ Muži majú k dispozícii väčší počet zariadení, čo umožňuje ich umiestnenie bližšie k domovu. Jedným z ústavov, kde sa umiestňujú výlučne ženy je aj ÚVTOS Levoča.⁸

ÚVTOS Levoča sa nachádza v priestoroch objektu, ktorý bol v **minulosti väzobným ústavom**. V súčasnosti sú v ňom umiestňované výhradne ženy. Z objektívnych technických príčin zriadenie ústavu na výkon trestu odňatia slobody v priestoroch bývalého väzobného ústavu spôsobuje viacero obmedzení, ktoré sme počas monitoringu identifikovali, najmä v oblasti možností realizovania aktivít, vykonávania návštev a materiálnych podmienok na výkon trestu odňatia slobody.

Problémy sme identifikovali v prípade oddielov, na ktorých boli **spoločne umiestnené odsúdené v odlišných stupňoch stráženia**, a tiež v prípade **chýbajúcich oddielov - výstupného** a oddielu so **špecializovaným zaobchádzaním**.

Odsúdené v minimálnom a strednom stupni stráženia sú umiestňované na zmiešané oddiely (sú umiestňované na celách so spoločnými chodbami, ktoré zvyčajne slúžia aj ako spoločenské priestory). Odsúdené sa pri rozhovoroch na túto skutočnosť často sťažovali. Prekážalo im, že v tomto zmiešanom režime, v ktorom sú odsúdené ženy z minimálneho a stredného stupňa stráženia spoločne ubytované, majú na oddieloch **rovnaké pravidlá a podmienky**. Uvádzali, že tieto

⁵ *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.*

⁶ Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN 48/104 z 20. decembra 1993 – „*United Nations Declaration on the Elimination of Violence against Women.*“

⁷ Koncepcia väzenstva Slovenskej republiky, strana 20 bod 2.

⁸ Na Slovensku je celkovo 5 ústavov na výkon trestu odňatia slobody pre ženy, z toho 2 sú výlučne pre ženy (ÚVTOS Levoča a Nitra-Chrenová) a 3 sú zmiešané ústavy, v ktorých sa nachádzajú menšie oddelenia pre ženy (ÚVTOS B. Bystrica-Kráľová, Nitra a Sučany).

podmienky sú **neprimerane prísne** a viac sa podobajú na väzbu než na výkon trestu odňatia slobody v minimálnom stupni stráženia.

V ústave však zatiaľ **chýba samostatný výstupný oddiel**. Odsúdené, ktoré sa pripravujú na prepustenie, sú umiestňované iba do výstupných ciel, čo môže podľa nášho názoru do istej miery ovplyvniť ich prípravu na návrat do spoločnosti. Pri rozhovore s vedením ústavu bolo monitorovaciemu tímu oznámené, že zriadenie výstupného oddielu sa už plánuje.

V ústave tiež nebol zriadený **oddiel špecializovaného zaobchádzania** z dôvodu nedostatku priestoru a odborného personálu. Monitorovací tím identifikoval potrebu zvýšenia špecializovaného zaobchádzania pre špecifické skupiny odsúdených žien, ako sú napríklad ženy so závislosťami a psychiatrickými diagnózami. Tieto ženy boli namiesto toho nadmerne umiestňované na oddiel s bezpečnostným režimom, kde boli v dôsledku toho aj dlhodobo izolované.

V ústave je tiež zriadený **osobitný oddiel**, kde boli umiestnené osoby poberajúce dôchodkové dávky (invalidné alebo starobné). Podľa vysvetlenia personálu ústavu, tak postupovali preto, aby odsúdené ochránili pred zneužívaním od ostatných odsúdených, ktoré im hrozí práve z dôvodu, že poberajú tieto finančné dávky. Kladne hodnotíme skutočnosť, že sa ústav snaží tieto osoby chrániť, je však potrebné uviesť, že takéto riešenie môže prehlbovať nerovnosť medzi odsúdenými na základe ich majetku. Sme názoru, že prijateľnejším riešením by bolo zaviesť systém opatrení, ktorý by zabezpečil ochranu týchto osôb bez nutnosti ich izolácie, napríklad lepším dohľadom zo strany personálu či prísnejšími pravidlami pre nakladanie s finančnými prostriedkami v ústave.

Odporúčania:

ÚVTOS Levoča

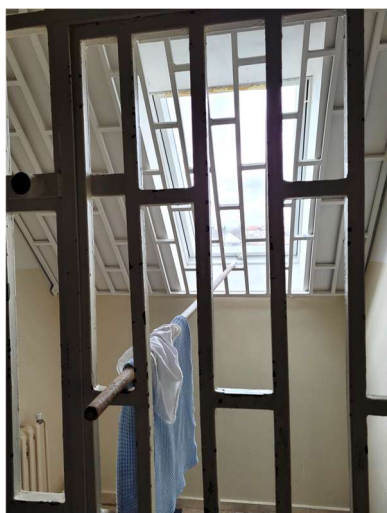
- Zabezpečiť fyzické oddelenie odsúdených v minimálnom a strednom stupni stráženia na samostatné oddiely. Pre odsúdené v minimálnom stupni stráženia vytvoriť prostredie zodpovedajúce ich nižšiemu rizikovému profilu, a miernejšie pravidlá. **(do 1 roka)**
- Zabezpečiť zriadenie samostatného výstupného oddielu pre odsúdené pripravujúce sa na prepustenie. **(do 6 mesiacov)**
- Zriadiť oddiel špecializovaného zaobchádzania pre odsúdené ženy so závislosťami, psychiatrickými diagnózami alebo inými špecifickými potrebami. **(do 1 roka)**
- Zvážiť ďalšie stavebné alebo organizačné úpravy objektu s cieľom využiť existujúce priestory efektívnejšie, zvážiť rozšírenie alebo presun časti ústavu na vhodnejšie miesto, ktoré umožní splnenie všetkých požiadaviek pre efektívny výkon trestu. **(priebežne)**

- Zabezpečiť nábor a školenie odborného personálu, ktorý by mohol pracovať na špecializovaných oddieloch a podporovať resocializáciu odsúdených žien. **(priebežne)**

03 PODMIENKY VÝKONU TRESTU

03.1 MATERIÁLNE PODMIENKY

a. Cely

Cely v ÚVTOS Levoča sú štandardne vybavené⁹ a pri monitoringu si monitorovací tím NPM všimol niekoľko nedostatkov, ktoré negatívne vplyvajú na kvalitu pobytu odsúdených a na ich každodenné fungovanie. Viaceré odsúdené sa pri opisovaní cely sťažovali na skutočnosť, že je v nich málo svetla a počas niektorých dní musia **svietiť aj celý deň**.

Ďalším z hlavných a najviditeľnejších problémov je bezpečnostné zabezpečenie okien. Okná sú zamrežované nielen zvonka, ale aj zvnútra, čo značne **obmedzuje prístup k možnosti vetrania**. Táto skutočnosť môže spôsobovať ťažkosti najmä počas letných mesiacov, kedy môže byť v celách nedostatok čerstvého vzduchu. V niektorých prípadoch sú okná zabezpečené natoľko, že ich možno otvoriť alebo zatvoriť len za pomoci improvizovaných nástrojov, napríklad palice (viď fotografia), ktorú si odsúdené zapožičiavajú z chodby. Dovolíme si poukázať na skutočnosť, že tento predmet by bolo možné za bežných okolností označiť za **predmet ohrozujúci bezpečnosť**. Keďže iným spôsobom nie je možné okná otvoriť, na túto skutočnosť sa v ústave neprihliada.

Priestorové usporiadanie ciel má tiež svoje nevýhody. Hoci výmera ciel spĺňa zákonné požiadavky,¹⁰ niektoré cely pôsobia veľmi stiesňujúco, najmä pre rozloženie nábytku a obmedzenú možnosť pohybu. Z pozorovania niektorých ciel a tiež z rozhovorov s odsúdenými vyplynulo, že priechody medzi posteľou a stenou sú v niektorých celách také úzke, že spôsobujú problémy pri bežných činnostiach, ako je napríklad upratovanie, úprava postele či pohyb po miestnosti.

Niektoré cely vykazovali aj **nedostatky v oblasti hygieny**, najmä pokiaľ ide o stav matracov. Matrace mali neumývateľný povrch, čo znemožňuje ich dôkladné čistenie a dezinfekciu, bez ktorej môže dôjsť k hromadeniu nečistôt a baktérií. Dôkazom opodstatnenia potreby zabezpečenia matracov s umývateľným povrchom bol aj **nález plesní** na niektorých matracoch. Na túto skutočnosť sa sťažovali aj niektoré odsúdené pri rozhovoroch. Výskyt plesní, najmä pri dlhodobom

⁹ § 18 zákona o výkone trestu.

¹⁰ § 74 ods. 1 zákona o výkone trestu.

vystavení, môže pritom predstavovať vážne zdravotné riziko pre odsúdené a spôsobovať respiračné problémy, alergie a zhoršovať celkový zdravotný stav. Na základe tejto skutočnosti navrhujeme zvýšiť starostlivosť o hygienické podmienky na celách a tiež vymeniť znečistené matrace za nové (ideálne s umývateľným povrchom).

b. Sprchy a hygiena

Pri výkone trestu odňatia slobody je nevyhnutné zohľadniť **špecifické materiálne potreby žien**, ktoré sa často líšia od potrieb mužov. Ženy vo väzniciach potrebujú prístup k hygienickým a zdravotným potrebám prispôbeným ich biologickým špecifikám. To zahŕňa pravidelný prísun hygienických pomôcok, ako sú napr. menštruačné vložky, ktoré by mali byť dostupné v dostatočnom množstve a kvalite. Okrem základnej hygieny je pre ženy častokrát dôležitejší aj prístup k produktom na starostlivosť o pleť a vlasy, ktoré ženám umožňujú udržiavať si osobnú dôstojnosť a pocit sebaúcty, čo je dôležité pre ich psychickú pohodu.¹¹

Za alarmujúce zistenie musíme považovať skutočnosť, že v celom ústave je k dispozícii **iba jedna sprchovacia miestnosť**, v ktorej sa celkovo nachádzajú **len 4 sprchy pre ústav s kapacitou 112 odsúdených**. Podľa zákonnej právnej úpravy majú odsúdené právo sa sprchovať každý deň.¹² Napriek sťaženým podmienkam sa toto právo odsúdeným ženám ústavu **darí zabezpečiť** a odsúdené pri rozhovoroch zhodne potvrdzovali, že sa sprchujú každý deň.

Aktuálny stav v ústave však častokrát vytvára **preťaženie** spích a podľa odsúdených ohrev vody niekedy nevystačí na celý sprchovací interval, ktorý je odsúdeným poskytnutý v rozsahu 5-6 minút. Kvalita sprchovania je tak negatívne ovplyvnená slabým prúdom vody a výpadkami teplej vody, kvôli čomu vraj odsúdené musia sprchovanie občas absolvovať v studenej vode. Monitorovací tím NPM teplotu vody odskúšal a v čase návštevy tiekla teplá voda. Kladne hodnotíme, že niektoré odsúdené uvádzali, že v prípade, že im časový interval na sprchovanie nevystačil, niektorí príslušníci im ho znova zapnú.

Sprchy sú **bez závesov**, čím podľa nášho názoru dochádza k **narušeniu súkromia** a dôstojnosti odsúdených žien, ktoré si **nemôžu zabezpečiť základnú intimitu pri dôkladnej osobnej hygiene**. Podľa Európskych väzenských pravidiel majú mať uväznené osoby ľahký prístup k sociálnym zariadeniam, ktoré **rešpektujú ich súkromie**.¹³ Pri rozhovoroch dozorcovia uvádzali, že ak sa niektorá odsúdená chce sprchovať sama, snažia sa jej vyhovieť, prípadne

¹¹ Rezolúcia prijatá Valným zhromaždením dňa 21. decembra 2010 – „United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules).“ Pravidlo č. 42.

¹² § 74 ods. 2 zákona o výkone trestu.

¹³ Bod 19.3 Európskych väzenských pravidiel.

odsúdené párovať podľa ich medziludských vzťahov, avšak nie vždy je to z kapacitných dôvodov možné.

Odsúdené sa tiež pri rozhovoroch sťažovali na skutočnosť, že majú od ústavu pridelené erárne šľapky, ktoré však nie je povolené nosiť do sprchy. Táto situácia vzbudzuje u odsúdených obavy z možného výskytu plesňových ochorení na chodidlách, keďže vstup do sprchy na boso predstavuje zvýšené hygienické a bezpečnostné riziko (v prípade pošmyknutia).

Niektoré odsúdené uvádzali, že hygienické balíčky poskytované ústavom niekedy nie sú vystačujúce, najmä pre tie odsúdené, ktoré si z dôvodu finančných obmedzení nemôžu dovoliť zakúpiť doplnkové hygienické potreby ako napr. menštruačné vložky. **Kladne** hodnotíme skutočnosť, že v takomto prípade odsúdené potvrdzovali, že v prípade potreby im ústav hygienické potreby bezplatne poskytne aj vo väčšom rozsahu.

c. Odev

V ÚVTOS Levoča sa odsúdené pri rozhovoroch sťažovali aj na problémy s poskytovaným oblečením od ústavu. Odsúdené uvádzali, že občas im je vydávaný odev **nevhodnej veľkosti**, čo mohol monitorovací tím pri niektorých odsúdených aj odsledovať. Spodná bielizeň je často **v zlom stave** – opotrebovaná a napriek tomu, že bola vypratá v čistiarni, pôsobí nehygienickým dojmom. Túto skutočnosť monitorovací tím preveril v sklade s odevom, kde takto opísanú spodnú bielizeň aj našiel (fotografia).

Okrem toho sa viaceré odsúdené sťažovali, že nemajú možnosť prijímať spodnú bielizeň od rodiny prostredníctvom poštových balíčkov. Takáto možnosť je len prostredníctvom balíčkov osobne prinesených “na bránu” do ústavu. Nakoľko sa spodná bielizeň vie rýchlo opotrebovať, pre mnohé odsúdené, by bola možnosť obdržať novú spodnú bielizeň prostredníctvom pošty omnoho praktickejšia. Najmä v prípadoch, kedy ich rodina a blízky **nežijú v blízkosti ústavu**. Prostredníctvom týchto balíčkov je možné odsúdeným priniesť aj vlastný športový odev, ktorý majú povolené používať počas športových vychádzok.¹⁴

Ďalším problémom, ktorý monitorovací tím identifikoval je, že každá odsúdená má pridelené **len jedny nohavice na celé dva týždne**. Tieto nohavice musí nosiť pri všetkých aktivitách, vrátane upratovania, práce a odpočinku. V zmysle ústavného poriadku nie sú dokonca nohavice zaradené medzi odev, ktorý by si mohla odsúdená sama vyprať. Odsúdené si perú svoje oblečenie, hlavne spodnú bielizeň, v umývadle a majú možnosť si ho zavesiť na sušiac na chodbe.

¹⁴ § 12 ods. 2 a 4 ústavného poriadku ÚVTOS Levoča.

d. Spoločenské priestory

V ústave mohol monitorovací tím tiež pozorovať zásadný problém v podobe takmer **úplnej absencie spoločenských priestorov**. Odsúdené z tohto dôvodu sú nútené tráviť väčšinu svojho času buď na chodbách, alebo vo svojich celách. Spoločenské aktivity, sledovanie televízie a tiež vyššie spomenuté sušenie spodnej bielizne sa taktiež uskutočňuje na chodbách. Chodby zdobia kvety, ozdoby a police s knihami (fotografia). Priestory okrem ciel a chodby, kde odsúdené môžu tráviť čas, sú len posilňovňa a kuchynka.

Táto situácia podľa nášho názoru nie je ideálna a môže viesť k stereotypnému spôsobu života či zvyšovať psychickú záťaž, keďže chýba dostatočná zmena prostredia. Vnímame opakujúci sa problém, ktorý spôsobuje skutočnosť, že ústav sa nachádza v priestoroch bývalého väzobného ústavu, ktorý nebol na podmienky výkonu trestu dostatočne prispôsobený. Túto situáciu však navrhujeme riešiť **aspoň čiastkovými a dostupnými riešeniami**, ako napríklad rekonštrukcia niektorej z nevyužívaných ciel na spoločenské priestory.

e. Priestory na fajčenie

V ústave boli identifikované tiež problémy vyplývajúce z **absencie špeciálne vyhradených priestorov na fajčenie**. V dôsledku nedostatku samostatných fajčiarskych priestorov sa fajčí na chodbách pri označených oknách (fotografia), čo spôsobuje šírenie cigaretového dymu prakticky po celom priestore chodby, kde sa nachádzajú aj nefajčiarky. V prípade, že sú na celách ubytované len fajčiarky, fajčia priamo na celách.

Na oddiele s domácou réžiou bola situácia riešená vyhradením miestnosti označenej ako „fajčiarka.“ Táto miestnosť však zároveň slúži ako spoločná kuchynka, čo spôsobuje, že nefajčiace odsúdené prichádzajú do kontaktu s cigaretovým dymom počas prípravy jedla alebo používania kuchynských zariadení. Takéto usporiadanie priestorov neumožňuje dostatočnú separáciu fajčiarskych a nefajčiarskych aktivít, čím sa obmedzujú práva a pohodlie nefajčiacich osôb a vytvára sa nezdravé prostredie. **Takýto stav považujeme za neprijateľný s potrebou okamžitej nápravy.**

f. Strava

Z rozhovorov s odsúdenými vyplývalo, že množstvo stravy poskytovanej odsúdeným ženám zaradeným do práce je z hľadiska ich energetických potrieb adekvátne, keďže dostávajú aj desiatu a olovrant. Odsúdené ženy nezaradené do práce dostávajú len základnú stravnú dávku pozostávajúcu z raňajok, obedu a večere (v prípade, že

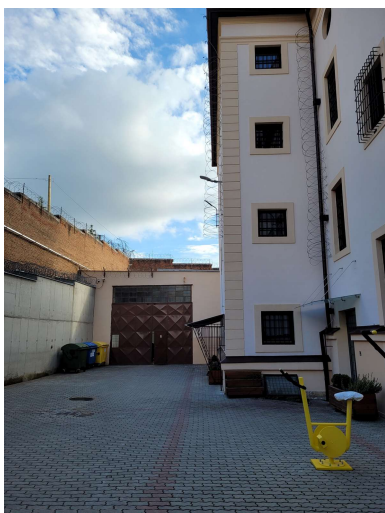
odsúdené nedostávajú osobitné stravné dávky napr. zo zdravotných dôvodov).¹⁵ Viaceré odsúdené (nezaradené do práce ale aj zaradené do práce) uvádzali, že odsúdené nezaradené do práce bývajú z tohto dôvodu hladné. Monitorovací tím pri návšteve kontroloval aj porcie poskytované odsúdeným, ktoré sa v čase návštevy počas obedov zdali byť primerané. Poskytovaná večera sa v jeden deň návštevy monitorovaciemu tímu javila ako menšia.

Aj napriek skutočnosti, že poskytovaním väčšieho rozsahu stravy sa v súlade s právnymi predpismi zabezpečuje primeraná výživa pre pracujúce odsúdené, pričom sa berie do úvahy náročnosť vykonávanej práce, **považujeme zhodujúce sa výpovede odsúdených za znepokojivé**. Potreba väčších stravných dávok pre odsúdené ženy vyvstáva s ohľadom na ich špecifické fyziologické potreby, najmä v súvislosti s hormonálnymi cyklami a reprodukčným zdravím. Tieto faktory spôsobujú, že ženy môžu byť citlivejšie na nedostatočný príjem živín, čo môže mať negatívny dopad na ich fyzické aj psychické zdravie.

Ako problematická sa javila skutočnosť, že strava nie je pripravovaná priamo v ústave, ale v budove neďaleko. Následne je transportovaná do ústavu, čo najmä v studených mesiacoch spôsobuje, že pri doručení môže byť jedlo **vychladnuté**.

Odsúdené tiež uvádzali, že by privítali by viac čerstvého ovocia. Hoci si odsúdené môžu zakúpiť doplnkové potraviny v bufete, mnohé z nich považovali ceny za neprimerane vysoké a pre sociálne slabšie odsúdené sú preto tieto potraviny nedostupné.

g. Vychádzkové dvorce

V ústave sa nachádza “hlavný vychádzkový dvorec” a vychádzkové dvorce, slúžiace pre odsúdené umiestnené do oddielu s bezpečnostným režimom. V prípade oboch kategórií sú tvorené **výlučne betónovou alebo dlaždicovou plochou, bez akejkoľvek zelene**, čo pôsobí depresívne a nespĺňa atribúty riadneho kontaktu s exteriérom (a prírodou), ktorý je pre duševné aj fyzické zdravie dôležitý.

CPT opakovane zdôrazňuje, že vychádzkové dvorce by mali byť adekvátne vybavené, obsahovať zeleň a umožňovať fyzický pohyb, nielen pasívne pobyty na betóne. Takéto prostredie podporuje pozitívny vplyv vychádzok na fyzické a duševné zdravie odsúdených.¹⁶

Za obzvlášť problematickú považujeme skutočnosť, že hlavný vychádzkový dvorec zároveň slúži ako prechodný priestor pre pohyb v

¹⁵ § 1 až 4 Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti č. 368/2008, ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu (ďalej len “Poriadok výkonu trestu”).

¹⁶ Správa pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT), v dňoch 19. až 28. marca 2018. Dostupné na: <https://rm.coe.int/168094fd72>

rámci ústavu, vrátane prijímania a vyprevádzania eskorty. **Samostatný vychádzkový dvorec tak prakticky neexistuje.** Vychádzky sa realizujú v uzatvorenom "areáli" ústavu. V tomto priestore majú odsúdené k dispozícii nové outdoorové nástroje na cvičenie, ktoré si odsúdené pochvaľovali.

Na oddieloch s bezpečnostným režimom boli v čase návštevy dvorce čisté, no ich strohé prostredie s bielymi stenami, mrežou nad hlavou, dlaždicovou podlahou a úplnou absenciou zelene len zosilňuje pocit izolácie.

Mnohé odsúdené všeobecne uvádzali, že o vychádzky nemajú záujem, pretože možnosti trávenia času na dvore sú obmedzené a neatraktívne. Zlý stav dvorcov kritizovali a podmienky v ústave porovnávali s ústavom v Nitre, kde je možné tráviť vonku čas omnoho zmyslupnejšie a dostupná je aj záhradka.

Uvedomujeme si obmedzené možnosti historickej budovy a polohy ústavu v centre mesta. Napriek tejto skutočnosti **považujeme za nevyhnutné hľadať riešenia na zlepšenie situácie a vytvorenia vhodných podmienok na riadne realizovanie vychádzok.**

Odporúčania:

ÚVTOS Levoča

Podmienky na celách

- Odstrániť alebo rekonštruovať dvojité mreže na oknách tak, aby sa zachovala bezpečnosť, no zároveň sa uľahčila manipulácia a umožnilo primerané vetranie. Prípadne nainštalovať mechanizmy, ktoré umožnia odsúdeným samostatne otvárať okná. **(do 2 rokov)**
- Vymeniť znečistené matrace za nové, ideálne vybavené umývateľným povrchom. **(do 6 mesiacov)**

Hygiena

- Zväčšiť kapacitu sprchovacej miestnosti a zabezpečiť závesy alebo inú formu na ochranu súkromia. **(do 2 rokov)**
- Umožniť odsúdeným používať obuv do sprchy. **(do 3 mesiacov)**

Odev

- Umožniť odsúdeným prijímať spodnú bielizeň a iný osobný odev prostredníctvom poštových balíkov. **(priebežne)**
- Poskytnúť odsúdeným viacero párov nohavíc vrátane pracovných a odpočinkových. **(do 6 mesiacov)**
- Zabezpečiť, aby spodná bielizeň vydávaná ústavom bola hygienická a v dobrom stave. **(do 3 mesiacov)**

Spoločné priestory

- Vytvoriť spoločenské miestnosti, kde by odsúdené mohli tráviť čas mimo ciel (napr. využiť neobsadené cely alebo iné priestory). **(do 1 roka)**
- Zlepšiť vybavenie spoločenských priestorov na podporu kreatívnych, vzdelávacích a rekreačných aktivít. **(priebežne)**
- Zriadiť samostatné miestnosti na fajčenie, ktoré budú dostatočne oddelené od nefajčiarskych priestorov. **(bezodkladne)**

Strava

- Preskúmať možnosť prípravy jedál priamo v ústave, prípadne zabezpečiť lepšiu tepelnú ochranu jedál počas transportu. **(priebežne)**
- Zabezpečiť primeranú výživu pre všetky odsúdené, vrátane nezaradených do práce, s prihliadnutím na ich špecifické potreby. **(priebežne)**
- Zaradiť do stravy poskytovanej od ústavu vyšší pomer čerstvého ovocia a zlepšiť dostupnosť zdravých potravín aj v bufete za prijateľné ceny. **(do 6 mesiacov)**

Vychádzkové dvorce

- Vytvoriť samostatný vychádzkový priestor, ktorý by neslúžil ako prechodný priestor pre eskorty a pohyb personálu. **(do 2 rokov)**
- Rekonštruovať vychádzkové dvorce tak, aby obsahovali zeleň, lavičky a iné prvky, umožňujúce vonku tráviť čas. **(do 1 roka)**

03.2 REŽIM A AKTIVITY

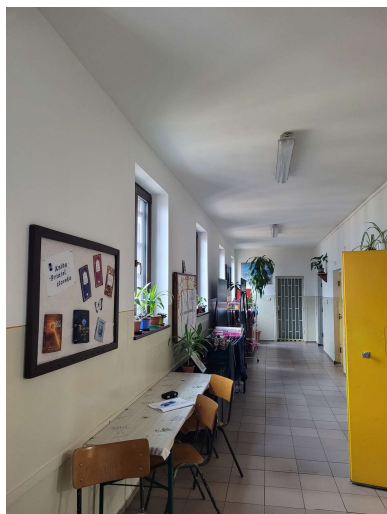
Hlavným cieľom výkonu trestu odňatia slobody by nemala byť represia, ale najmä príprava odsúdených na návrat do spoločnosti. Vzdelávacie, pracovné a voľnočasové aktivity pomáhajú rozvíjať zručnosti a návyky, ktoré môžu odsúdeným uľahčiť integráciu po prepustení.

Podľa Európskeho výboru na zabránenie mučenia a neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (ďalej len "CPT") aj Podvýboru OSN na prevenciu mučenia (ďalej len "SPT") je zabezpečenie aktívneho trávenia času dôležitým aspektom ľudského zaobchádzania s osobami vo výkone trestu odňatia slobody. Monotónnosť a nečinnosť môžu viesť k psychickej degradácii, depresii a zvýšenej miere konfliktov medzi odsúdenými. Pestré aktivity podporujú udržanie psychickej rovnováhy a seberealizáciu.¹⁷ CPT a

¹⁷ Rezolúcia prijatá Valným zhromaždením dňa 21. decembra 2010 – „United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules).“ Pravidlo č. 42.

SPT zdôrazňujú, že tieto aktivity by mali byť prispôsobené individuálnym potrebám a schopnostiam, aby sa maximalizoval ich pozitívny dopad.

a. Organizované a voľnočasové aktivity

Ústavom organizované aktivity označuje slovenský právny poriadok ako kultúrno-osvetovú činnosť, na ktorej sa odsúdení organizovane zúčastňujú.¹⁸ Obsah kultúrno-osvetovej činnosti (KOČ) s odsúdenými upravujú **ponukové listy**.¹⁹

V závislosti od zaradenia do diferenciačnej skupiny, KOČ v ponukových listoch v ÚVTOS Levoča pre ženy zahŕňajú napr. katolícku duchovnú službu, čitateľské krúžky, stolný tenis, vlastnú tvorbu časopisu a umelecko-tvorivé krúžky. Programy sú prispôbené diferenciačným skupinám odsúdených žien, pričom z poskytnutých ponukových listov a aj výpovedí odsúdených vyplýva, že odsúdené ženy zaradené do diferenciačnej skupiny „C“ majú **len veľmi obmedzenú ponuku aktivít**. Pedagóg, ktorý vytvára program aktivít pre túto skupinu odsúdených pri rozhovore uznal, že je to pre neho veľmi náročné vytvára. Problém s nachádzaním vhodných aktivít pre odsúdené v skupine „C“ spočíva najmä v skutočnosti, že odsúdené často nemajú záujem o bežné činnosti a mnohé z nich nevedia čítať ani písať. V minulosti sa mu odsvedčilo pre túto skupinu zorganizovať aktivitu s rádiom a hudbou, počas ktorej mohli tancovať, odsúdené sa spočiatku aktívne zapájali avšak ich záujem bol len krátkodobý.

Musíme konštatovať, že ponukový list pre odsúdené ženy zaradené do diferenciačnej skupiny „C“ **neobsahuje takmer žiadne aktivity, ktoré by odsúdeným napomáhali nie len zmysluplne tráviť čas ale aj pripravovali odsúdené na návrat do spoločnosti**. V ponukových listoch v rôznych mesiacoch pravidelne opakujú rovnaké aktivity a okrem duchovnej služby pozostávajú len z kreslenia, maľovania, pexesa alebo spoločenských hier. Raz do mesiaca sa odsúdené môžu zúčastniť kvízu. Takýto stav považujeme za **alarmujúci**.

Odsúdené pri rozhovoroch hodnotili ponuku aktivít a možnosti trávenia voľného času prevažne kriticky. Väčšina z nich považuje ponuku za nedostatočnú a túži po väčšej pestrosti, napríklad po kurzoch cudzích jazykov alebo prednáškach.

¹⁸ § 45 ods. 1 Poriadku výkonu trestu. – Zahŕňa najmä osvetovú činnosť zameranú na zvýšenie právneho vedomia a sociálnych zručností odsúdeného, rôzne životné a spoločenské problémy, témy z histórie, kultúry, vedy a iných oblastí s cieľom sprostredkovať akceptovateľné vzory konania a správania, medziludské vzťahy a úctu k životu a spoločnosti, záujmovú a športovú činnosť odsúdených, kultúrne, vzdelávacie a zábavné podujatia odsúdených, ďalšie akcie na zvyšovanie kultúrnej úrovne a všeobecného vzdelania odsúdených.

¹⁹ § 45 ods. 2 Poriadku výkonu trestu. – Kultúrno-osvetová činnosť sa vykonáva v čase určenom časovým rozvrhom dňa alebo v čase osobného voľna odsúdeného. O účasti na jednotlivých akciách kultúrno-osvetovej činnosti môže rozhodnúť určený príslušník zboru.

Na jednom z navštívených oddielov, kde sa nachádzali odsúdené zaradené do diferenciačnej skupiny "C" v čase návštevy nemali **k dispozícii ani televízor**. Pri konfrontácii vedenia s touto skutočnosťou, bolo monitorovaciemu tímu pri záverečnom rozhovore povedané, že televízie pre odsúdené už majú zakúpené, ostáva iba otázkou zavedenia elektriny, kedy budú môcť začať televízie používať.

b. Vzdelávacie programy a spolupráca so školami

Podľa slovenského právneho poriadku platí, že odsúdeným sa **umožňuje prístup k vzdelávaniu**, ktoré pozostáva zo všeobecnovzdelávacej výučby, kultúrnych a športových činností, sociálneho vzdelávania a bezplatného využívania fondov knižnice. Vzdelávanie sa spravidla uskutočňuje formou modulárnej výučby, sociálneho vzdelávania alebo umožnením účasti na diaľkových formách štúdia a v kurzoch.²⁰

Z rozhovoru so zástupcom riaditeľa vyplývalo, že ÚVTOS Levoča spolupracuje so strednou odbornou školou Majstra Pavla v Levoči, ktorá zabezpečuje rôzne vzdelávacie kurzy a odborné programy pre odsúdené. Tieto programy sa zameriavajú na praktické odbory, ako je napr. pestovateľstvo, varenie, šitie či pomocné práce v kuchyni. Absolventky môžu získať certifikáty, ktoré môžu využiť pri integrácii na trh práce po výkone trestu.

V minulosti ústav ponúkal aj kurzy ako „Praktická žena“ či kaderníčka, avšak tieto programy museli byť zrušené z dôvodu umiestnenia poskytujúcej školy mimo regiónu, konkrétne v Prešovskom okrese, čo spôsobovalo logistické komplikácie.

Mali tiež negatívne skúsenosti so spoluprácou s Ministerstvom školstva SR, kedy čelili mnohým administratívnym prekážkam pri zabezpečovaní vzdelávania. Napríklad pri obnove kurzov „Praktická žena“ musel ústav čakať dva roky na schválenie zo strany ministerstva. Súhlasné stanovisko na začatie výučby bolo vydané až v septembri 2019, hoci ústav žiadosť podal už v roku 2017. Tento zdĺhavý proces podľa názoru vedenia ústavu výrazne obmedzil prístup odsúdených žien k vzdelávaniu.

Dovoľme si uviesť, že v rámci diskusie o integrácii marginalizovaných rómskych komunít bol kurz „Praktická žena“ kritizovaný, najmä pre jeho zameranie prevažne na ženy rómskeho etnika, ktoré sa vo výkone trestu nachádzajú.²¹ Je potrebné upozorniť na jeho **minimálny prínos**

²⁰ § 44 ods. 1 a 2 Poriadku výkonu trestu. – „Odsúdenému sa podľa individuálnych možností a schopností umožní dokončenie základnej školy, absolvovanie rekvalifikačného kurzu, kurzu na zvýšenie alebo rozšírenie kvalifikácie, zaučenie alebo vyučenie vo vybraných učebných odboroch, štúdium na strednej škole.“

²¹ Zariadenia si nevedú štatistiky o etnicite osôb obmedzených na osobnej slobode a monitorovací tím NPM počas rozhovorov etnicitu nezisťuje. NPM pracuje s tzv. vnímanou alebo pripisovanou (perceived) etnicitou. Vnímaná alebo pripisovaná etnicita znamená, ako je etnická príslušnosť jednotlivca vnímaná ostatnými, bez ohľadu na jeho skutočný pôvod. V uzavretých

v súvislosti s uplatnením sa absolventiek na regulérny trh práce.²²

Z pohľadu efektívnej resocializácie a integrácie odsúdených žien do spoločnosti by mala byť prioritou **dostupnosť kvalitného vzdelávania a odbornej prípravy, ktorá reálne zvýši ich šance na pracovné uplatnenie sa po prepustení.**

Pri rozhovoroch niektoré odsúdené uvádzali, že v oblasti vzdelávania vnímajú negatívne povinnosť navštevovať školu, ak už majú vyučené povolanie. Považovali za zbytočné vzdelávanie opakovať alebo sa začať do niečoho, na čom nemali záujem pred ich predošlým povolaním. Kvôli povinnému vzdelávaniu mali byť niektoré odsúdené priradené do ústavu, ktorý nie je blízko pri ich rodine.

c. Vychádzky

Vychádzky sú organizované s obmedzeným časovým rozsahom raz denne na jednu hodinu. Ako bolo už pri kapitole o materiálnych podmienkach uvedené, odsúdené pri rozhovoroch prostredie vychádzkového dvora zväčša kritizovali.

Pri rozhovoroch od odsúdených zaznelo aj to, že nakoľko sú niektoré celý deň v práci, po návrate ich už na vychádzku nemá kto vziať. Jedna odsúdená uviedla, že z tohto dôvodu nebola na vychádzke viac ako pol roka. Odsúdené, ktoré poberali dôchodkové dávky (starobné alebo invalidné) uviedli, že na vychádzky nechodia z objektívnych prekážok (hlavne pre ťažkosti pri prekonávaní toľkých schodov v ústave). **Takýto stav je nutné označiť za kritický.** Nedostatočný pohyb a prístup na čerstvý vzduch môžu viesť k zhoršeniu fyzického zdravia, vrátane problémov s pohybovým aparátom, srdcovo-cievny systémom a psychickým zdravím, ako sú depresia a úzkosť. CPT zdôrazňuje, že pravidelné vychádzky na čerstvom vzduchu sú nevyhnutné na udržanie základných životných potrieb odsúdených.²³

Viacere odsúdené porovnávali súčasný režim vychádzok so svojimi skúsenosťami z iných ústavov, napríklad v Nitre, kde sa mohli voľne v exteriéri pohybovať na dvore so zeleňou a záhradou a stretávať sa s inými odsúdenými. V ÚVTOS Levoča im chýba podobná flexibilita a možnosť kontaktu s osobami z iných oddielov, čo považovali za

prostrediac ako je väznica môže byť akákoľvek odlišnosť vnímaná ako výrazný znak „inakosti“ a viesť k predsudkom alebo diskriminácii, aj keď daná osoba tento znak sama nevníma ako významný. NPM tím zvolil takýto prístup práve preto, lebo riziko mučenia alebo iného zlého zaobchádzania sa úmerne zvyšuje pokiaľ osoba pochádza z niektorej zraniteľnej skupiny, prípadne vykazuje znaky, že by k takej skupine mohla patriť.

²² Kurz "Praktická žena" zahŕňal predovšetkým ručné práce ako napr. šitie, varenie, pestovateľské práce a obdobný výcvik. Cieľom kurzu bolo rozvíjať hlavne praktické zručnosti odsúdených žien v oblastiach, ktoré by mohli využiť v každodennom živote po prepustení. Možno však konštatovať, že išlo najmä o domáce práce a kurz sa nezameriaval na "intelektuálnu" stránku, akoby predpokladal, že cieľová skupina zvládne práve tieto praktické činnosti.

²³ Správa pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT), v dňoch 19. až 28. marca 2018. Dostupné na: <https://rm.coe.int/168094fd72>

dôležité pre udržiavanie sociálnych vzťahov a zmiernenie pocitu „ponorky“.

3.2.1. Zaradenie do práce

V rámci pracovného zaradenia odsúdených žien ústav poskytuje možnosti zamestnania na interných aj externých pracoviskách. Na interných pracoviskách pracujú odsúdené ženy zaradené do oddielu tzv. domácej réžie, ktorá zabezpečuje chod ústavu. Medzi úlohy patrí varenie, práca v sklade, upratovanie a pomocné práce v kuchyni. Tieto aktivity nielen prispievajú k chodu zariadenia, ale poskytujú odsúdeným základné pracovné zručnosti a návyky.

V rozhovore zástupca riaditeľa uviedol, že externé pracoviská čelia v súčasnosti obmedzeniam v dôsledku konfliktu na Ukrajine, ktorý spôsobil výpadok a pozastavenie časti prevádzok. Ústav podľa neho aktívne hľadá nové pracovné príležitosti, pričom sa snaží zohľadňovať charakter práce a vhodnosť pracovných priestorov pre ženy vo výkone trestu. Takýto prístup je v súlade s medzinárodnými štandardmi, najmä s odporúčaniami CPT, ktoré zdôrazňujú význam práce ako kľúčového prvku resocializačného procesu.²⁴

DOBRA PRAX: Ústav mal v minulosti pozitívne skúsenosti, že pracovné zaradenie môže mať priamy vplyv na reintegráciu odsúdených po skončení výkonu trestu. V jednom prípade bola odsúdená po pozitívnych pracovných referenciách zamestnaná ihneď po prepustení priamo v podniku, kde predtým pracovala. Zamestnávateľ jej poskytol nielen pracovné miesto, ale aj ubytovanie. Tento príklad dokazuje, že adekvátne pracovné zaradenie počas výkonu trestu prispieva k hladšiemu prechodu do civilného života a znižovaniu rizika recidívy.

Odsúdené ženy počas rozhovorov opakovane zdôrazňovali záujem o pracovné zaradenie. Viaceré z nich vyjadrili frustráciu z nedostatku pracovných príležitostí. V minulosti fungovali pracoviská, ktoré však v súčasnosti zanikli, čo mnohým odsúdeným znemožnilo vykonávať prácu, na ktorú boli zaradené.

Jedna z odsúdených poukazovala na nepriaznivé dôsledky tejto situácie, keďže vykonáva trest odňatia slobody za neplatenie výživného. Bez možnosti pracovať vo väzení sa jej dlh na výživnom iba naďalej zvyšuje, čím sa ešte viac komplikuje jej situácia po skončení trestu. **Takéto prípady poukazujú na systémovú potrebu zabezpečiť odsúdeným možnosť pracovať, najmä v prípadoch,**

²⁴ Správa pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT), v dňoch 19. až 28. marca 2018. Dostupné na: <https://rm.coe.int/168094fd72>

keď je ich finančná situácia významným dôvodom pre výkon trestu.

Nedostatok pracovných príležitostí ovplyvňuje aj ďalšie praktické aspekty. Jedna z odsúdených uviedla, že nemohla pracovať, pretože nemala okuliare potrebné na vykonávanie práce so súčiastkami. Tento prípad zdôrazňuje nutnosť **individuálneho prístupu pri zaradení do práce** a zabezpečenia základných pracovných pomôcok, ktoré by umožnili odsúdeným splniť podmienky pre ich zaradenie.

V súlade s medzinárodnými štandardmi a odporúčaniami zameranými na ľudskú dôstojnosť a resocializáciu väznených osôb je dôležité, aby ústav pokračoval v rozvoji pracovných príležitostí. Zamestnanie počas výkonu trestu je jedným z nástrojov, ktoré prispievajú k ich osobnostnému rozvoju a pripravenosti na život po prepustení.

3.2.2. Sociálna práca a právne poradenstvo pre odsúdené

Sociálna práca je kľúčovým nástrojom pri príprave odsúdených na návrat do spoločnosti.²⁵ Podľa Európskych väzenských pravidiel **povinnosti personálu väznice presahujú tie, ktoré sa požadujú od bežných "strážnikov"** a majú počítat s potrebou pomôcť reintegrácii väzňov do spoločnosti po ukončení výkonu trestu, a to **prostredníctvom programov pozitívnej starostlivosti a pomoci**.²⁶

Zároveň sa využíva spolupráca s organizáciami, ktoré môžu odsúdeným pomôcť riešiť ich sociálne problémy po prepustení. Zástupca riaditeľa pri rozhovoroch uviedol, že v minulosti ústav spolupracoval s organizáciou pána Kuffu v Žakovciach, ktorá poskytovala ubytovanie odsúdeným ženám bez možnosti návratu domov. Aktuálne prebieha spolupráca s ubytovacím zariadením v Kokšov-Bakši. Z rozhovorov s odsúdenými vyplývalo, že poskytovanie sociálneho a právneho poradenstva vnímajú ako nedostatočné. Často nedostávajú informácie napr. o dostupných možnostiach pomoci po návrate na slobodu.

Niektoré odsúdené sa sťažovali na nedostatočnú dostupnosť sociálneho pracovníka, ktorý do väznice dochádza **len raz týždenne** z Prešova. Táto nízka frekvencia v kombinácii s obmedzeným časom pracovníka vedie k tomu, že poradenstvo je podľa vyjadrení odsúdených prakticky **neexistujúce**. V prípade jednej odsúdenej, ktorá mala čoskoro ukončiť výkon trestu, nemal prebehnúť ešte vôbec žiadny kontakt so sociálnym pracovníkom ohľadom prípravy na výstup.

Niektoré odsúdené zároveň uviedli, že nemajú dostatok informácií o právnych možnostiach, napríklad podávanie žiadostí o podmienenečné

²⁵ Podľa § 27 Poriadku o výkone trestu sociálni pracovníci poskytujú pomoc formou poradenstva, nácviku sociálnych zručností a spoločenského správania.

²⁶ Bod 72.3 Európskych väzenských pravidiel.

prepustenie alebo sťažností voči disciplinárnym rozhodnutiam. Aj napriek tomu, že vnútorný poriadok ústavu je zverejnený na nástenke, jeho praktická aplikácia a informovanosť odsúdených ostávajú nedostatočné. V prípadoch negramotnosti sú odsúdené odkázané na priamu pomoc sociálneho pracovníka či pedagóga.

Medzinárodné štandardy kladú dôraz na dôkladnú sociálnu prácu a prípravu na reintegráciu. Sociálni pracovníci by mali byť dostupní v dostatočnom rozsahu a mali by poskytovať konzistentnú podporu. Odsúdené by mali byť informované o všetkých právnych a sociálnych možnostiach, ktoré im môžu pomôcť pri príprave na prepustenie a riešení životných problémov. **Je dôležité, aby bola sociálna práca vnímaná ako neoddeliteľná súčasť dobrého zaobchádzania s odsúdenými, ktorá podporuje ich resocializáciu a znižuje riziko recidívy.** Tiež je dôležité, aby **dostupné resocializačné programy** boli prispôbované osobitne ženám, keďže z dôvodu prevažujúcej mužskej väzenskej populácie zvyknú byť prispôbované najmä pre mužov.

Odporúčania:

ÚVTOS Levoča

Režim a aktivity

- Rozšíriť ponuku voľnočasových, vzdelávacích a kultúrnych aktivít s prihliadnutím na špecifické potreby jednotlivých diferenciačných skupín, najmä skupiny „C“, napr. jednoduché zábavné aktivity ako hudobné a tanečné workshopy, audioknihy či hry. **(do 1 roka)**
- Urýchliť proces zavedenia televízorov a zabezpečiť ich dostupnosť na všetkých oddeleniach. **(bezodkladne)**
- Poskytnúť individuálnu podporu pri negramotnosti odsúdených, napríklad formou mentoringu s pomocou ostatných odsúdených. **(priebežne)**
- Zabezpečiť odsúdeným okrem kurzov zameraných na manuálne zručnosti aj vzdelávanie, ktoré sa sústreďí na využitie intelektuálnych schopností (napr. v oblasti finančnej gramotnosti alebo jazykov). **(priebežne)**

Zaradenie do práce

- Zabezpečiť dostupnosť pracovných pomôcok, ako sú okuliare či ochranné pomôcky, pre všetky odsúdené podľa individuálnych a zdravotných potrieb. **(do 6 mesiacov).**
- Umožniť odsúdeným, ktoré sú obmedzené fyzicky alebo zdravotne, vykonávať ľahšiu prácu v rámci ústavu. **(priebežne)**
- Pri prideliťovaní pracovného zaradenia zohľadniť individuálne potreby, ako je splácanie dlhov (napr. na výživnom). **(priebežne)**

Sociálna práca a právne poradenstvo

- Zabezpečiť prítomnosť sociálneho pracovníka v ústave minimálne tri dni v týždni. **(do 1 roka)**
- Zaviesť pravidelné individuálne konzultácie pred ukončením výkonu trestu pre každú odsúdenú s cieľom zabezpečiť komplexnú prípravu na reintegráciu. **(bezodkladne)**
- Poskytnúť odsúdeným jednoduché informačné materiály o ich právach a možnostiach (napr. podmienené prepustenie, žiadosti a sťažnosti) v prístupnej forme. **(priebežne)**

Vychádzky a pohyb

- Zabezpečiť vychádzky aj pre odsúdené s pohybovými obmedzeniami (napr. vytvorením dostupného vonkajšieho priestoru). **(bezodkladne)**
- Pri tvorbe vychádzkového harmonogramu prihliadať na odsúdené zaradené do práce a umožniť im flexibilitu pri účasti. **(do 6 mesiacov)**

04 KONTAKT S VONKAJŠÍM SVETOM

Kontakt s vonkajším svetom je kľúčovým faktorom na udržanie sociálnych väzieb odsúdených žien. Medzinárodné štandardy, zdôrazňujú dôležitosť pravidelného a dostatočného kontaktu väznených osôb s rodinou a blízkymi, vrátane využitia moderných komunikačných technológií. Udržiavanie **rodinných väzieb je obzvlášť dôležité pre ženy**, ktoré často vykonávajú rodičovské práva (právo na starostlivosť o dieťa). Obmedzenie kontaktu s deťmi môže mať negatívny dopad nielen na odsúdené ženy, ale aj na vývoj a emocionálnu stabilitu detí.

Pravidelný kontakt s blízkymi osobami pomáha odsúdeným pripraviť sa na návrat do spoločnosti. Udržiavanie rodinných a sociálnych väzieb znižuje riziko recidívy a podporuje reintegráciu. Kontakt s blízkymi má pozitívny vplyv na psychickú pohodu odsúdených, zmierňuje pocity osamelosti a izolácie a znižuje výskyt psychických problémov, ako sú depresia a úzkosť.

V ÚVTOS Levoča majú odsúdené možnosť prijímať návštevy raz za mesiac, pričom si musia vybrať medzi kontaktnou návštevou (v prípade, že sú zaradené do stupňa stráženia, v ktorom sa takéto návštevy povolujú) a video-hovorom prostredníctvom služby Skype, každá v rozsahu **dvoch hodín**. Tento systém, ktorý **neumožňuje kombináciu oboch foriem** v jednom mesiaci, je vnímaný zo strany odsúdených ako **obmedzujúci**, najmä pre **matky s deťmi**. Počas pandemických opatrení boli dostupné obe formy návštev súčasne, čo

odsúdené ženy považovali za výhodnejšie a žiadajú návrat k tomuto modelu.

Mnohé odsúdené uvádzali, že najmä v prípade mladších detí by svojich blízkych radšej videli častejšie, ale postačoval by aj kratší časový rozsah. Ako najpriateľnejšiu verziu by preto privítali, aby bolo možné dvojhodinový kontakt rozdeliť na dva-krát (raz kontaktne a raz v podobe video-hovoru).

Kontaktné návštevy prebiehajú v prítomnosti referenta, na čo monitorovací tím nezaznamenal žiadne výhrady. Matkám s deťmi sú tieto návštevy spravidla umožňované, pričom pri návštevách je povolený fyzický kontakt, ako napríklad objatie.

Odsúdené, ktorých rodina žije ďalej od ústavu si pochvalovali možnosť bezkontaktných návštev prostredníctvom video-hovorov, avšak uvádzali vyskytujúce sa **technické problémy** so zariadeniami na video-hovory. Odsúdené sa sťažovali na nedostatok slúchadiel a v prípade, že slúchadlá nedostanú, musia sa prekrikovať s ostatnými odsúdеныmi, ktoré tiež práve telefonujú. Niektoré odsúdené dokonca uviedli, že sa im nepodarilo s rodinou spojiť pre vzniknuté technické problémy, ktoré nevedeli ihneď vyriešiť. Napriek tomu sa odsúdeným návšteva **považovala za uskutočnenú**. Musíme uviesť, že takýto prístup považujeme za **nepriateľný**.

Odsúdené majú k dispozícii **telefón** umiestnený na chodbe oddielu, ktorý môžu využívať v rozsahu v závislosti zaradenia od stupňa stráženia.²⁷ Na jeden telefón však často pripadá veľa osôb, čo často spôsobuje čakanie. Odsúdené musia za telefonovanie platiť, no náklady považovali za únosné, čo hodnotíme kladne. O skutočnosti, že sú ich telefonáty monitorované vedia.

V oblasti odosielania a prijímania **korešpondencie** neboli hlásené **žiadne významné problémy**. Odsúdené dostávajú od ústavu mesačne dve obálky so známku, pričom si môžu dokúpiť ďalšie podľa potreby. Listy, ktoré majú byť doručené v uzavretej obálke, boli podľa odsúdených doručované riadne uzavreté.

04.1 VÝKON TRESTU ODŇATIA SLOBODY MATIEK S DEŤMI

Kľúčovou otázkou v oblasti výkonu trestu odňatia slobody, a to najmä v prípadoch väznených matiek, je **minimalizácia negatívnych dôsledkov odňatia slobody rodičiek na ich deti**. Štát má povinnosť zabezpečiť, aby trestná politika bola v súlade s právom dieťaťa na rodinný život. Tento cieľ môže štát dosiahnuť prioritne rozšírením **využitia alternatívnych trestov** a taktiež zavedením **špeciálnych**

²⁷ § 29 ústavného poriadku ÚVTOS Levoča a príloha č. 6

väzenských zariadení, kde by mohli väznené matky bývať so svojimi deťmi do 3 rokov veku.

V prípade, že je odsúdená žena tehotná alebo je matkou dieťaťa mladšieho ako jeden rok, výkon trestu sa podľa slovenskej právnej úpravy preruší.²⁸ V prípade, že sa využitie alternatívneho trestu neaplikuje a aj po prerušení trestu ostanú vo väzenskom prostredí, musia byť naplnené aspoň minimálne štandardy v oblasti ich starostlivosti o dieťa.²⁹ Každé dieťa má právo na rodinný život a na to, aby vyrastalo v starostlivosti svojich rodičov. **Oddelenie pre výkon trestu odsúdených matiek s deťmi** by umožnilo deťom udržať si cenný vzťah s matkou aj počas jej výkonu trestu a minimalizovalo by negatívny dopad odlúčenia na dieťa. Možnosť starať sa o dieťa počas výkonu trestu môže zároveň pozitívne ovplyvniť motiváciu matky k resocializácii a úspešnému návratu do spoločnosti po prepustení. Zriadenie takýchto oddelení je v susedných štátoch bežné³⁰ a je rovnako v súlade s medzinárodnými štandardmi ľudských práv a s odporúčaniami medzinárodných organizácií, ktoré sa zaoberajú právami detí a odsúdených osôb.³¹

Z dôvodu neúspešnosti doterajších legislatívnych zmien a vzhľadom na existenciu skupiny odsúdených žien, ktoré sú schopné zabezpečiť optimálny vývoj svojich detí, sa Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže rozhodlo v rámci návrhu Koncepcie väzenstva na roky 2022 až 2030 stanoviť konkrétne, merateľné ciele. Jednou z prioritných úloh je zavedenie modelu výkonu trestu pre odsúdené matky s deťmi, a to konkrétne vybudovanie **oddielu pre výkon trestu odsúdených matiek s deťmi do 3 rokov veku** a spracovanie návrhu novely zákona o výkone trestu, ktorou sa špecifikujú podmienky pre umiestnenie dieťaťa s matkou vykonávajúcou trest odňatia slobody.³² Zriadenie oddielu, kde by sa matky mohli starať o deti je zaradené do úloh, ktoré mali byť prioritne realizované do konca roku 2023 a súvisia s opakovanými odporúčaniami Výboru CPT.³³

Hoci sa dlhodobo plánuje zriadenie takýchto oddelení v jednej zo slovenských ženských väzníc, podľa našich informácií v tomto smere nedochádza k žiadnemu reálnemu pokroku napriek tomu, že všetky potrebné stavebné povolenia už boli získané. Chýbajú však dostatočné finančné prostriedky na začatie realizácie projektu.³⁴

²⁸ § 412 Trestného poriadku.

²⁹ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT): Women in Prison (2018). Dostupné z: <https://rm.coe.int/168077ff14>

³⁰ napr. Vězeňská služba České republiky. Věznice Světlá nad Sázavou. Oddíl pro matky s dětmi existuje již více než 15 let. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/clanky/detail/oddil-pro-matky-s-detmi-existuje-jiz-vice-nez-15-let>

³¹ napr. Dohovor o právach dieťaťa, ktorý zdôrazňuje právo dieťaťa na to, aby vyrastalo v rodinnom prostredí a aby udržiavalo vzťahy so svojimi rodičmi. Európske väzenské pravidlá rovnako obsahujú ustanovenia zdôrazňujúce dôležitosť udržiavania rodinných väzieb väznených osôb.

³² Koncepcia väzenstva Slovenskej republiky na roky 2022 až 2030. Bod 3.4: Výkon trestu odňatia slobody matiek s deťmi. Dostupné z: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/27142/1>

³³ Tamtiež.

³⁴ Ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2023. Dostupné z:

Odporúčania:

ÚVTOS Levoča

- Povolíť možnosť kombinácie kontaktných návštev a video-hovorov počas jedného mesiaca. **(priebežne)**
- Zabezpečiť dostatok slúchadiel pre všetky odsúdené, aby sa minimalizovali rušivé vplyvy počas video-hovorov. **(do 1 roka)**
- V prípade výskytu technických problémov, umožniť odsúdenej video-hovor neskôr zopakovať. **(bezodkladne)**

GR ZVJS

- Prioritne urýchliť vybudovanie oddelenia pre výkon trestu odsúdených matiek s deťmi do 3 rokov veku, vrátane zabezpečenia dostatočných finančných prostriedkov. **(priebežne)**
- Poskytovať matkám s deťmi zvýšenú frekvenciu kontaktných návštev, najmä ak ide o maloleté deti, aby sa minimalizoval negatívny dopad odlúčenia na deti. **(priebežne)**

MS SR

- Novelizovať zákon o výkone trestu odňatia slobody tak, aby špecifikoval podmienky pre umiestnenie detí s matkami vo výkone trestu odňatia slobody. **(bezodkladne)**

05 ZDRAVOTNÁ STAROSTLIVOSŤ

Organizácia zdravotnej starostlivosti podľa rozhovorov s odsúdenými v zásade reflektuje potreby odsúdených žien, avšak vyžaduje dôsledné monitorovanie najmä v oblasti **psychiatrickej a gynekologickej starostlivosti**, kde dostupnosť služieb býva obmedzená kapacitnými možnosťami.

V ústave je zabezpečená prítomnosť všeobecného lekára každý pracovný deň od 7:00 do 15:00, pričom služby dopĺňajú tri zdravotné sestry s pracovným rozvrhom od 6:00 do 18:00. V prípade akútnych situácií počas víkendov je podľa zástupcu riaditeľa zabezpečená pohotovostná služba rýchlej zdravotnej pomoci a tiež dostupnosť zdravotnej sestry, ktorá vraj býva v blízkosti zariadenia. Stomatológ dochádza do ústavu pravidelne, pričom zubné ošetrenia sa konajú každý piatok. Pre iné špecializované zákroky sa odsúdené eskortujú do externých zdravotníckych zariadení alebo nemocníc.

<https://www.zvjs.sk/sk/vyrocna-sprava>

V minulosti bola zdravotná starostlivosť v ústave rozšírená aj o služby **gynekológa**, avšak po ukončení zmluvy je gynekologická starostlivosť zabezpečovaná formou eskort do nemocníc. Eskorty sú organizované v dopoludňajších hodinách alebo popoludní, so snahou minimalizovať rušenie každodenného režimu v ústave. Pri týchto vyšetreniach je podľa vyjadrenia vedenia aj odsúdených vždy **prítomná aj príslušníčka zboru**.

Podľa Výboru CPT by sa mali **všetky lekárske prehliadky väzňov konať mimo dosluchu – a pokiaľ s tým súhlasí lekár vykonávajúci prehliadku – aj mimo dohľadu väzenských dozorcov**.³⁵ Aj v správe adresovanej Slovenskej republike v roku 2018 Výbor CPT vyjadril znepokojenie, že napriek špecifickým odporúčaniam, ktoré Výbor po predchádzajúcich návštevách opakovane vydal, boli príslušníci zboru často prítomní pri lekárskejších vyšetreniach väzňov. **Z hľadiska prevencie zlého zaobchádzania je takáto prax nepripustná, keďže môže väzňov jednoznačne odrádzať od toho, aby zdravotníckych pracovníkov informovali o svojich zraneniach alebo o tom, že s nimi bolo zle zaobchádzané.** Je možné a zároveň potrebné nájsť alternatívne riešenia, ktoré tiež spĺňajú legitímne požiadavky na bezpečnosť. **CPT preto opätovne vyzval** slovenské orgány, aby zabezpečili vykonávanie všetkých lekárskejších vyšetrení väznených osôb mimo dosluchu a – pokiaľ o to zdravotnícky pracovník v danom prípade výslovne nepožiada – aj mimo pohľadu nezdravotníckeho personálu.³⁶

Zdravotná starostlivosť v navštívenom zariadení je z pohľadu väčšiny odsúdených hodnotená **pozitívne**. Odsúdené majú možnosť požiadať o vyšetrenie prostredníctvom písomnej žiadanky, pričom ich následne predvedú pred ústavného lekára. Väčšina odsúdených uvádzala, že čakacie lehoty na vyšetrenie nie sú dlhé a zdravotná starostlivosť je poskytovaná včas. Napriek tomu sa objavili aj prípady, kde odsúdené poukázali na povrchnosť vyšetrení alebo ťažkosti s dostupnosťou špecialistov, napríklad pri zabezpečení okuliarov alebo iných pomôcok.

Ošetrenia mimo zariadenia sú vykonávané za sprísnených bezpečnostných podmienok – odsúdené sú eskortované v putách, ktoré sú zložené až v ordinácii. Počas vyšetrenia je vždy prítomný príslušník, čo niektoré odsúdené **vnímajú ako narušenie súkromia**, hoci vo väčšine prípadov nejde o požiadavku lekára, ale o štandardné bezpečnostné opatrenie.

Lieky sú počas týždňa vydávané zdravotníckym personálom. Cez víkendy sú dávky pripravené zdravotníkmi a následne vydávané príslušníkmi.

³⁵ Výbor CPT: Zdravotnícke služby vo väzniciach. Výňatok z tretej všeobecnej správy, zverejnenej v roku 1993. CPT/Inf(93)12-part. Dostupné na: <https://rm.coe.int/16806ce93e>.

³⁶ Správa pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT), v dňoch 19. až 28. marca 2018. Dostupné na: <https://rm.coe.int/168094fd72>

05.1 PSYCHOLOGICKÁ A PSYCHIATRICKÁ STAROSTLIVOSŤ

Psychologická starostlivosť v ÚVTOS Levoča je zabezpečovaná jednou psychologičkou, ktorá pôsobí v ústave deväť rokov. Jej pracovná doba je od 7:00 do 15:00 s jedným popoludňajším pracovným dňom týždenne, aby mohla prispôbiť svoje služby aj pracovne zaradeným odsúdeným. Psychologička vykonáva široké spektrum činností vrátane individuálnych konzultácií, skupinových aktivít, muzikoterapie, diskusných skupín na tému závislosti a autogénneho tréningu. Psychologička uviedla, že tieto aktivity sú medzi odsúdenými obľúbené, no vyskytujú sa len ojedinele, a vítali by ich rozšírenie. Jedným z hlavných problémov, ktorému v ústave čelia, je obmedzený časový a personálny priestor na individuálnu prácu, čo má dopad na efektívnosť psychologickej starostlivosti.

Novoprijaté odsúdené sú informované o možnosti psychologickej pomoci pri nástupe do zariadenia. Odsúdené môžu požiadať o konzultáciu prostredníctvom písomnej žiadanky, na ktorú má psychologička zákonnú lehotu sedem dní na vybavenie. Napriek tomu sa niektoré odsúdené sťažovali na dlhšie čakanie, aj keď psychologička vysvetlila, že označenie "urgent" sa na žiadankách objavuje často.

Psychologička uviedla, že sa zameriava predovšetkým na **vzťahové problémy medzi odsúdenými** a riešenie psychických ťažkostí, pričom spolupracuje aj s psychiatrickou. Podľa nej si osobitnú pozornosť vyžadujú rizikové skupiny osôb, ktoré môžu predstavovať nebezpečenstvo pre seba alebo svoje okolie. Tieto odsúdené sú pravidelne prehodnocované.

Psychiatrická starostlivosť je organizovaná prostredníctvom **pravidelných návštev psychiatricky** každý piatok, avšak jeho prítomnosť závisí od nahláseného počtu pacientiek.

Niektoré odsúdené vyjadrili nespokojnosť s kvalitou terapeutických rozhovorov, ktoré vnímali len ako **formálne**. Psychológovia a psychiatri sú podľa niektorých vnímaní rezervovane, čo môže ovplyvniť dôveru zo strany odsúdených. Niektoré odsúdené sa pri rozhovoroch sťažovali na limitované možnosti v oblasti špecifických liečebných a terapeutických aktivít, napríklad absenciu programov pre závislosti alebo iné formy osobnostného rozvoja.

Odporúčania:

ÚVTOS Levoča

- Zabezpečiť pravidelné návštevy gynekológa v ústave alebo zväziť zariadenie vybavenej gynekologickej ambulancie priamo v ústave. **(do 2 rokov)**
- Posilniť kapacity psychiatrickej a psychologickej starostlivosti, napr. zamestnať ďalšieho psychológa alebo psychiatra. **(do 2 rokov)**
- Zaviesť špecializované programy pre odsúdené so závislosťami a inými psychickými ťažkosťami. **(do 1 roka)**
- Zabezpečiť vykonávanie všetkých lekárskech prehliadok mimo dosluhu a dohľadu príslušníkov zboru. **(bezodkladne)**
- Zabezpečiť supervíziu a ďalšie odborné vzdelávanie pre zamestnancov ústavu vrátane psychológov a psychiatrov. **(priebežne)**

06 ZAOBCHÁDZANIE

Zaobchádzanie s odsúdenými ženami vo väzniciach sa musí riadiť princípmi rešpektovania ich dôstojnosti, individuálneho prístupu a zaistenia bezpečnosti. Podľa § 3 zákona o výkone trestu odňatia slobody sa pri výkone trestu zabezpečuje rovnováha medzi rešpektovaním práv odsúdených a požiadavkami bezpečnosti a disciplíny.

Kladne hodnotíme, že monitorovací tím sa stretol pri rozhovoroch s odsúdenými ženami v ÚVTOS Levoča s opakovaným zdôrazňovaním, že prístup príslušníkov k nim je **veľmi pozitívny**. Odsúdené ženy uvádzali, že sa k nim správajú s rešpektom a empatiou, nezaznamenali žiadne formy fyzického alebo verbálneho útoku. Vyzdvihovali kamarátsky a korektný prístup príslušníkov. Tento prístup prispieva k celkovej spokojnosti a k pocitu bezpečia vo výkone trestu.

Znepokojujúcim zistením bola skutočnosť, že odsúdené boli doposiaľ **označované farebnými šatkami podľa zaradenia do jednotlivých stupňov stráženia**. Od tejto praxe sa podľa výpovedí odsúdených upustilo len dva týždne pred uskutočnením neohlásenej návštevy. Väzenkyne vyjadrili nespokojnosť s touto zmenou systému, pretože ho vnímali ako formu ocenenia toho, že sa ich zaradenie znížilo do menej prísneho režimu.

Podľa medzinárodných štandardov by však takéto vizuálne rozlišovanie **mohlo viesť k stigmatizácii**, pocitom nadradenosti a podradenosti medzi odsúdenými a negatívne ovplyvňovať ich psychický stav.³⁷ Uniformný prístup v označovaní môže prispieť k znižovaniu konfliktov a k posilňovaniu rovnosti. Tento krok by mal byť

³⁷ Tvorba inkluzívneho prostredia v procese deinštitucionalizácie.
https://deinstitucionalizacia.sk/wp-content/uploads/2018/02/Tvorba_inkluzivneho_prostredia_v_procese_deinstitucionalizace.pdf

samozrejme sprevádzaný ďalšími opatreniami na zdôraznenie spravodlivého zaobchádzania a rešpektovania individuálnych rozdielov medzi stupňami stráženia.

06.1 BEZPEČNOSTNÉ OPATRENIA

Bezpečnostné opatrenia v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody predstavujú kľúčový prvok ochrany života, zdravia a majetku odsúdených aj zamestnancov ústavu. Pri ich realizácii je nevyhnutné zabezpečiť rovnováhu medzi zaistením bezpečnosti a rešpektovaním základných práv odsúdených. Tieto opatrenia musia byť vykonávané primerane, transparentne a s dôrazom na ochranu dôstojnosti žien vo výkone trestu. Použitie donucovacích prostriedkov, ako sú putá alebo obušky, je striktné regulované a opýtaní príslušníci v ÚVTOS Levoča uviedli, že sa ich použitie snažia minimalizovať prostredníctvom verbálnej deeskalácie situácií.

a. Osobné prehliadky

Dôkladné osobné prehliadky sa podľa vyjadrení príslušníkov v ústave na odsúdených vykonávajú **po kontaktnej návšteve, pred a po eskortách a pred a po návrate z práce**. Pri návrate zo vzdelávania, ktoré prebieha v rámci ústavu, k osobnej prehliadke nedochádza, avšak kontroluje ich pes.

Pri týchto prehliadkach sa odsúdené **vyzliekajú úplne donaha**, a častokrát musia urobiť aj drep, čo niektoré odsúdené vnímali ako veľmi nepríjemné, najmä v citlivých situáciách, napríklad počas menštruácie. Dovoľujeme si poukázať, že povinnosť urobiť drep **nie je zakotvená** v zákone ani v interných predpisoch a zdá sa, že vznikla iba v praxi. Podľa vyjadrení príslušníkov sa v ústave nevyužívajú technológie ako napr. telesné skenery, ktoré by mohli zmierniť fyzickú a psychickú náročnosť prehliadok.

Podľa medzinárodných štandardov by sa mali osobné prehliadky vykonávať spôsobom, ktorý čo **najviac minimalizuje zásahy do dôstojnosti odsúdených** napr. dvojkrokovou metódou a mali by byť vyhradené iba na nevyhnutné prípady. CPT odporúča, aby fyzické vyzliekanie odsúdených bolo nahradené alternatívnymi metódami, napríklad využívaním technologických zariadení.³⁸

b. Prehliadky cieľ a nočné kontroly

V ústave sa vykonávajú **generálne prehliadky cieľ** raz za tri mesiace, pri ktorých dochádza aj k osobným prehliadkam odsúdených a

³⁸ Správa pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT), v dňoch 19. až 28. marca 2018. Dostupné na: <https://rm.coe.int/168094fd72>

čiasťkové prehliadky cieľ raz za mesiac, počas ktorých sa prehliadajú osobné veci a skrinky.

Pri generálnych a čiasťkových prehliadkach sa odsúdené nachádzajú na chodbách alebo v iných celách. Odsúdené vyjadrili pri rozhovoroch obavy, že prehliadky ich osobných vecí sú často nešetrné, pričom sa niekedy veci poškodia alebo znehodnotia (napr. rozsypané lieky a káva). V jednom prípade odsúdená uviedla, že na svojej posteli našla rozsypané ohorky z cigariet. Z tohto dôvodu sme vedeniu už pri záverečnom rozhovore navrhli, aby bola pri prehliadkach cieľ vždy prítomná aspoň jedna odsúdená.

Nočné kontroly cieľ sa vykonávajú raz za hodinu. Príslušníci používajú malé osvetlenie cez priezor dverí, aby minimalizovali rušenie. Niektoré odsúdené však uviedli, že kontroly ich aj napriek tomu vyrušujú.

c. Eskorty

Eskorty sú vykonávané v zmysle zákonnej úpravy, pričom pred a po eskortách sa realizujú osobné prehliadky. Počas dlhších ciest môže vodič zastaviť v najbližšom ústave na toaletu, avšak sťažnosti sme zaznamenali v súvislosti s používaním klimatizácie, ktorá nie je vždy zabezpečená podľa potrieb odsúdených.

Na záver tejto časti uvádzame, že bezpečnostné opatrenia v ústave sú vykonávané prevažne v súlade s predpismi, avšak niektoré postupy by bolo možné zlepšiť, aby viac zohľadňovali dôstojnosť odsúdených a princípy individuálneho prístupu. Zavedenie modernej technológie, ako sú telesné skenery, a ďalšie úpravy prehliadok cieľ by mohli výrazne prispieť k skvalitneniu týchto postupov. Dôraz na primeranosť a humánne zaobchádzanie je kľúčový pre celkovú atmosféru a podporu resocializácie odsúdených.

06.2 DISCIPLINÁRNE TRESTY

Pri posudzovaní disciplinárnych previnení zohráva kľúčovú úlohu **individuálny prístup**. Podľa vedúceho výkonu trestu sa disciplinárne tresty odsúdeným ženám v ústave neukladajú za každé drobné porušenie, ako napríklad neustlanie postele, pokiaľ sa takýto priestupok nevyskytuje opakovane. Pri opakovaných alebo závažnejších previneniach, ako je vulgárne správanie či vyhrážky fyzickým násilím, sa už pristupuje k disciplinárnym trestom.

Použitie disciplinárnych trestov musí rešpektovať základné práva odsúdených. Akékoľvek tresty, ktoré majú **kolektívny charakter**, napríklad uzavretie celého oddielu kvôli priestupku jednej alebo niekoľkých osôb, sú v rozpore s princípmi individuálnej zodpovednosti a mali by byť prehodnotené.

a. Umiestnenie do samoväzby, uzavretého oddielu a oddielu s bezpečnostným režimom

Keďže ženy patria do osobitnej kategórie v rámci väzenskej populácie, platí pri ukladaní disciplinárnych trestov umiestnenia do samoväzby a umiestnenia do uzavretého oddielu osobitné ustanovenia zákona o výkone trestu. Ak bol odsúdenej žene **opätovne uložený disciplinárny trest** celodenného umiestnenia do uzavretého oddielu alebo disciplinárny trest umiestnenia do samoväzby, možno s jeho výkonom začať **najskôr po desiatich dňoch** od vykonania niektorého z týchto trestov. Odsúdenú ženu možno podrobiť týmto disciplinárnym trestom bez prerušenia **najviac po dobu 14 dní** (v prípade odsúdených mužov je to až 21 dní).³⁹

Právna úprava **nestanovuje maximálnu dobu** držania odsúdenej na cele v rámci oddielu s bezpečnostným režimom. Túto skutočnosť považujeme za problematickú, keďže počas nášho monitoringu tím NPM zaznamenal, že ženy s duševnými poruchami a problémovým správaním boli často segregované od zvyšku väzenskej populácie umiestnením do tohto oddielu. Odsúdené sú umiestnené samostatne, niekedy ako ochranné opatrenie pred sebapoškodzovaním a niekedy ako trest za nevhodné správanie.⁴⁰ Rozhodnutie o ich umiestnení prijíma riaditeľ ústavu na základe odporúčania pedagóga pracujúceho s odsúdenou, so súhlasom psychológa a oddelenia preventívno-bezpečnostnej služby. Dotknutá odsúdená sa na rozhodovacom procese nezúčastňuje.⁴¹

S ohľadom na ich duševný stav by mali byť tieto ženy umiestnené do vhodnejších inštitúcií, ako sú detenčné centrá. Vedenie ústavu uviedlo, že tieto zariadenia však na Slovensku buď chýbajú, alebo nemajú dostatok kapacít na prijatie nových klientov. Sme presvedčení, že to **predstavuje vážny problém**, pretože ich pobyt v ústave môže zhoršiť ich duševný stav. Umiestnenie týchto žien do oddielov s bezpečnostným režimom preto nemožno považovať za efektívne riešenie.

Na oddiele s bezpečnostným režimom v ÚVTOS Levoča sú 4 cely a z toho dve cely určené na výkon disciplinárnych trestov. V čase návštevy sa na tomto oddieli nachádzali dve odsúdené, jedna umiestnená na cele v rámci oddielu s bezpečnostným režimom a druhá na cele výkonu disciplinárnych trestov.

Z hľadiska materiálneho vybavenia cieľ disciplinárnych trestov bolo zarážajúce zistenie, že v cele disciplinárneho trestu nemala žena samostatne umiestnená k dispozícii počas dňa matrac, ktorý bol zamknutý za mrežou v rohu miestnosti. Aj keď je zrejmé, že išlo o prax

³⁹ § 74 ods. 3 zákona o výkone trestu.

⁴⁰ § 81 ods. 1 zákona o výkone trestu.

⁴¹ § 81 ods. 3 zákona o výkone trestu a § 89 ods. 6 Poriadku o výkone trestu.

vyplývajúcu zo zákona,⁴² sme názoru, že takýto postup môže byť neprimerane prísny a v porovnaní s mužmi môžu ženy toto opatrenie prijímať ťažšie, najmä z dôvodu ich fyziologických odlišností.

Pri rozhovore s príslušníkom slúžiacim na oddiele s bezpečnostným režimom uviedol monitorovacímu tímu, že cely určené na výkon týchto trestov sú **nepretržite zamknuté**. Denný program odsúdených zahŕňa aktivity, ako je počúvanie rádia, čítanie, relaxácia a sledovanie televízie v čase, keď je sprístupnená. Rádio môže byť zapnuté počas celého dňa až do večierky, a ak si odsúdená neželá, aby bolo zapnuté, pri kontrolách jej želanie rešpektujú. Dozorca uviedol, že si nespomína na žiadne mimoriadne udalosti, ani na konkrétnu odsúdenú, ktorá by bola na oddiely umiestnená na dlhší ako zákonom stanovený čas. Cely sú neustále monitorované kamerovým systémom, avšak kamery nezaznamenávali priestor sanitárnych zariadení.

06.3 VZŤAHY MEDZI ODSÚDENÝMI

Vzťahy medzi odsúdenými v ústave s výlučne ženskou populáciou sú významným aspektom, ktorý ovplyvňuje kvalitu života vo výkone trestu. Zo získaných informácií od zamestnancov ústavu ako aj samotných odsúdených vyplýva, že medzi odsúdenými sa vyskytujú časté konflikty vrátane fyzického násillia. Tieto incidenty sú riešené preventívno-bezpečnostnou službou (PBS), ktorá po nahlásení roztržiek vyšetruje okolnosti a v prípade potreby aj dokumentuje zranenia prostredníctvom vykonávania osobných prehliadok. Postup riešenia konfliktov zahŕňa separáciu odsúdených, medzi ktorými prebehol konflikt, vyhotovenie úradných záznamov, prípadnú lekársku pomoc a pristúpenie k disciplinárnym trestom. Napriek týmto opatreniam násillie medzi odsúdenými vŕaj zostáva častým javom.

Niektoré odsúdené uvádzali, že kolektívne tresty, ako obmedzenie sledovania televízie alebo zatváranie celého oddielu na svojich celách za správanie jednotlivca, vnímajú ako **nespravodlivé**. Pri bitkách sú vŕaj všetky odsúdené ženy zamknuté na celách bez ohľadu na ich účasť na incidente. Uvádzame, že takýto postup **nie je v súlade s potrebou spravodlivého a individuálneho prístupu k odsúdeným**. Ukladanie kolektívnych trestov zakazujú aj Európske väzenské pravidlá.⁴³

Získané informácie naznačujú potrebu intenzívnejšej prevencie konfliktov a podpory psychologických a sociálnych služieb v súlade s medzinárodnými štandardmi, ktoré ukladajú povinnosť zabezpečiť bezpečné prostredie, ktoré minimalizuje riziko násillia medzi odsúdenými.⁴⁴

⁴² § 54 ods. 1 zákona o výkone trestu.

⁴³ Bod 60.3 Európskych väzenských pravidiel.

⁴⁴ Bod 52.1 Európskych väzenských pravidiel.

Odporúčania pre ÚVTOS Levoča:

- Nahradiť povinnosť úplného vyzliekania a drepu pri osobných prehliadkach dvojkrokovou metódou alebo alternatívnymi opatreniami, napr. zaviesť používanie telesných skenerov. **(do 6 mesiacov)**
- V súlade s bezpečnostnými požiadavkami zabezpečiť, aby bola pri prehliadkach ciel vždy prítomná aspoň jedna odsúdená. **(do 6 mesiacov)**
- Zabezpečiť, aby vozidlá na eskorty boli vybavené klimatizáciou, ktorá bude udržiavať vhodnú teplotu počas prepravy. **(do 1 roka)**
- V prípade dlhších ciest eskorty zabezpečiť prístup k základným hygienickým zariadeniam. **(priebežne)**
- Zabezpečiť školenia príslušníkov na efektívne riešenie konfliktov a používanie metód deeskalácie. **(priebežne)**
- Ukladať disciplinárne tresty na základe individuálnej zodpovednosti a nepostihovať celý kolektív za správanie jednotlivca. **(bezodkladne)**
- Obmedziť opakované používanie disciplinárnych trestov v uzavretých oddieloch a samoväzbe, najmä v prípade žien s duševnými poruchami. **(priebežne)**

Odporúčania pre MS SR:

- Vypracovať legislatívne zmeny na zabezpečenie maximálnej doby umiestnenia v oddieloch s bezpečnostným režimom. **(bezodkladne)**
- Rozšíriť kapacity zariadení (napr. detenčných centier), aby mohli prijímať odsúdené ženy s psychickými poruchami. **(priebežne)**
- Implementovať programy zamerané na duševné zdravie priamo v ústavoch, do doby zvýšenia kapacity v špecializovaných zariadeniach. **(bezodkladne)**
- Upraviť zákonné podmienky výkonu trestu na cele disciplinárneho trestu tak, aby mali odsúdené ženy prístup k matracom zabezpečený počas celého dňa alebo aspoň rozšírený na dlhší časový úsek v rámci dňa. **(do 1 roka)**

07 SŤAŽNOSTNÝ MECHANIZMUS

07.1 PODÁVANIE SŤAŽNOSTÍ

Efektívne postupy podávania sťažností sú základnou zárukou proti zlému zaobchádzaniu. Preto je mimoriadne dôležité, aby na každom mieste pozbavenia slobody existoval účinný interný sťažnostný mechanizmus, ktorý napomáha identifikovať a vyriešiť problémy čo najskôr po ich výskyte. Efektívne mechanizmy na podávanie sťažností môžu zabezpečiť, že akékoľvek zlé zaobchádzanie bude čo najskôr

identifikované a riadne prešetrené. Ako pozitívne hodnotíme, že sme v ústave na nástenkách nachádzali aj informácie o možnosti obrátiť sa na ľudskoprávne inštitúcie a informácie o právach odsúdených.

Odsúdené tiež môžu požiadať o rozhovor s riaditeľom ústavu. Rozhovor sa im v zmysle právnej úpravy umožní najneskôr **do siedmich kalendárnych dní**, v naliehavých prípadoch bez zbytočného odkladu. Naliehavosť prípadu posudzuje riaditeľ ústavu podľa dôvodov uvedených v žiadosti o rozhovor. Podľa Poriadku o výkone trestu odňatia slobody riaditeľ ústavu bezodkladne preskúma každú informáciu týkajúcu sa porušenia práva odsúdeného a podľa potreby prijme opatrenia na zabránenie ďalšieho porušovania práv.⁴⁵

Zástupca riaditeľa pri rozhovore uviedol, že v ústave sú k dispozícii dve osobitné schránky na podávanie sťažností – jedna pre dozorového prokurátora a druhá na poštovú komunikáciu vrátane sťažností smerovaných na organizačno-právne oddelenie. Sťažnosti je možné podať aj prostredníctvom žiadaniek adresovaných vedeniu ústavu (žiadosti o rozhovor s riaditeľom).

V ústave bolo možné identifikovať absenciu adekvátneho sťažnostného mechanizmu pre negramotné odsúdené ženy. Táto skutočnosť môže viesť k obmedzeniu ich základného práva na podanie sťažnosti (či žiadostí). V rámci rozhovorov bola tímu NPM často prízvukovaná skutočnosť, že medzi odsúdenými sa nachádza veľa žien, ktoré nevedia čítať a písať.

Tieto ženy sú často odkázané na pomoc spolu-odsúdených, čím sa narúša dôvernosť ich podania a zvyšuje riziko manipulácie či zneužitia. Riešením by bolo zabezpečenie asistencie napr. zo strany sociálneho pracovníka, ktorý by mal zároveň garantovať, že žiadosť alebo sťažnosť bude správne podaná a zároveň by chránil súkromie odsúdenej. Takýto postup by mohol posilniť ochranu práv negramotných žien a zabezpečiť, že ich sťažnosti budú podané bez neprimeraných zásahov zo strany ostatných osôb v ústave. O tejto možnosti by mali byť zároveň riadne informované. Podľa informácií poskytnutých zástupcom riaditeľa v roku 2023 až po neohlásenú návštevu **neboli podané žiadne sťažnosti zo strany odsúdených** (z knihy sťažností vyplýva, že žiadne sťažnosti neboli v ústave podané ani v roku 2020, 2021 a 2022). Absencia sťažností môže odrážať dobré podmienky v ústave, ale môže byť aj **indikátorom obáv odsúdených z represálií, ich nedôvery voči efektívnosti mechanizmu alebo nedostupnosti sťažnostného mechanizmu v prípade negramotných osôb**.

Odsúdené v ÚVTOS Levoča pri monitoringu v rozhovoroch uvádzali, že viaceré vnímajú proces podávania sťažností s nedôverou. Mnohé z

⁴⁵ § 50 a 51 Poriadku výkonu trestu.

nich uviedli, že sa obávajú možných negatívnych dôsledkov zo strany personálu alebo ostatných odsúdených. Jedna odsúdená uviedla, že plánuje podať sťažnosť až po skončení výkonu trestu, aby sa vyhla riziku represálií voči sebe alebo ďalším odsúdeným.

Niektoré odsúdené vyjadrili, že nemajú naozaj žiadne dôvody na sťažnosti. V niektorých prípadoch ich len považujú za neefektívne. Sme názoru, že hoci existujú zavedené mechanizmy na podávanie sťažností, absencia podaných sťažností naznačuje potrebu ďalšieho preskúmania a budovania dôvery odsúdených žien v tento systém.

Transparentný a dôveryhodný systém podávania sťažností je kľúčový na ochranu práv osôb vo výkone trestu odňatia slobody a na zabezpečenie dôstojných podmienok v súlade so zákonom aj medzinárodnými štandardmi.

07.2 DOZOR PROKURATÚRY

V zmysle zákona o verejnom ochrancovi práv sa pôsobnosť verejného ochrancu práv nevzťahuje na prokuratúru.⁴⁶ Zverený mandát výkonu národného preventívneho mechanizmu pôsobnosť verejného ochrancu práv na prokuratúru nerozšíril. Dozor prokuratúry je potrebné vnímať ako vonkajší inšpekčný mechanizmus. Táto kapitola preto **nevyhodnocuje správnosť** postupov príslušných prokurátorov pri výkone dozoru prokurátora nad dodržiavaním zákonnosti v miestach výkonu trestu odňatia slobody, ale je zameraná na súčinnosť a prístup ústavu k výkonu dozoru prokuratúry.

V ústave sa na bežne dostupnom mieste pre odsúdených umiestňuje uzamykatelná schránka na ich žiadosti, podnety alebo sťažnosti určené prokurátorovi. Schránka musí byť zabezpečená tak, aby ju nemohla otvoriť nepovolaná osoba. Schránku vyberá prokurátor v čase, keď vykonáva dozor alebo kontrolu v ústave.⁴⁷

Pri monitoringu nám ústav poskytol dokumentáciu k vykonaným pravidelným prokurátorským previerkam (vyhotovené zápisnice a protokoly) v rozsahu za minimálne polrok dozadu od neohlásenej návštevy ústavu.

Z informácií získaných počas návštevy vyplýva, že dozorový prokurátor navštevuje ústav raz za tri mesiace. Počas týchto návštev kontroluje jednotlivé oddiely a otvára schránky na sťažnosti. V praxi to vraj podľa dozorcov a aj odsúdených vyzerá tak, že odsúdené sú v čase návštevy zoradené na chodbách, kde im prokurátor dáva možnosť vyjadriť sa k otázkam týkajúcim sa podmienok výkonu trestu. Napriek tomu väčšina odsúdených uviedla, že sa obávajú poskytnúť

⁴⁶ § 3 ods. 4 zákona o verejnom ochrancovi práv.

⁴⁷ § 48 ods. 1 Poriadku výkonu trestu.

podnety, či už ústne, alebo prostredníctvom schránky. Ako dôvod uvádzajú umiestnenie schránok **pod kamerami** a prítomnosť zástupcov ústavu počas kontrol prokurátora. Monitorovací tím overil skutočnosť, že schránky sú umiestnené tak ako odsúdené uvádzali, pod kamerovým dohľadom.

Odsúdené sa tiež sťažovali na absenciu individuálnych rozhovorov s dozorovým prokurátorom, čo im bráni v dôvernom a otvorenom vyjadrení ich pripomienok. Tento prístup podľa nášho názoru oslabuje efektivitu kontrol.

Odporúčania pre ÚVTOS Levoča:

- Zaistiť ochranu osôb podávajúcich sťažnosti do schránok premiestnením schránky mimo dosahu kamerového dohľadu. **(do 6 mesiacov)**
- Zabezpečiť možnosť individuálnych stretnutí medzi odsúdenými a dozorovým prokurátorom mimo prítomnosti personálu ústavu. **(bezodkladne)**
- Sprístupniť podávanie sťažností a žiadaniek negramotným odsúdeným prostredníctvom riadne upraveného systému, o tomto spôsobe zároveň odporúčame odsúdené riadne informovať. **(do 6 mesiacov)**

08 ZÁVER

Na základe zistení monitorovacieho tímu NPM možno konštatovať, že v ÚVTOS Levoča **sú aj také nedostatky, ktoré si vyžadujú okamžitú pozornosť**. Návšteva ústavu poukázala na viacero zásadných problémov, ktoré je potrebné prioritne riešiť. Identifikovali sme najmä nedostatky v materiálnych podmienkach, nedostatočnú ponuku aktivít pre niektoré skupiny odsúdených žien, ako aj obmedzenú dostupnosť odborného personálu (zdravotného, psychiatrického a pod.). Sme názoru, že tieto oblasti výrazne ovplyvňujú kvalitu života odsúdených žien a ich možnosti na úspešnú reintegráciu do spoločnosti. Tiež je nevyhnutné pristúpiť k riešeniu systémových problémov, ktoré sú ako aj v iných ústavoch, výsledkom nedostatku financií a zastaraných priestorov.

Monitorovací tím v ústave nezaznamenal sťažnosti na zlé zaobchádzanie. Preto je dôležité uviesť, že napriek materiálnym a funkčným nedostatkom sme vnímali **pozitívnu atmosféru v ústave, ktorú odsúdené ženy spájali najmä so správaním príslušníkov a zamestnancov ústavu voči nim. Tento aspekt považujeme za kľúčový a hodný ocenenia.**

Zvláštnu pozornosť treba venovať mechanizmom ochrany práv odsúdených. Zavedenie **dostupnejšieho a dôvernejšieho systému**

podávania sťažností a individuálnych konzultácií s prokurátormi je nevyhnutné na zvýšenie dôvery odsúdených v tieto procesy.

Na systémovej úrovni považujeme za potrebné posilniť odborný personál, najmä psychológov, sociálnych pracovníkov a zdravotníkov, a zabezpečiť legislatívne zmeny, ktoré reflektujú špecifické potreby odsúdených žien, vrátane matiek s deťmi.

Veríme, že realizácia navrhovaných opatrení prispeje k zlepšeniu podmienok výkonu trestu v tomto ústave a pomôže splniť záväzky Slovenskej republiky v oblasti ochrany práv a dôstojnosti osôb vo výkone trestu odňatia slobody.

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky

bezodkladne	• Vypracovať legislatívne zmeny na zabezpečenie maximálnej doby umiestnenia v oddieloch s bezpečnostným režimom. (bezodkladne) • Implementovať programy zamerané na duševné zdravie priamo v ústavoch, do doby zvýšenia kapacity v špecializovaných zariadeniach. (bezodkladne) • Novelizovať zákon o výkone trestu odňatia slobody tak, aby špecifikoval podmienky pre umiestnenie detí s matkami vo výkone trestu odňatia slobody. (bezodkladne)
do 1 roka	• Upraviť zákonné podmienky výkonu trestu na cele disciplinárneho trestu tak, aby mali odsúdené ženy prístup k matracom zabezpečený počas celého dňa alebo aspoň rozšírený na dlhší časový úsek v rámci dňa. (do 1 roka)
priebežne	• Rozšíriť kapacity zariadení (napr. detenčných centier), aby mohli prijímať odsúdené ženy s psychickými poruchami. (priebežne)

Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže

priebežne	• Prioritne urýchliť vybudovanie oddelenia pre výkon trestu odsúdených matiek s deťmi do 3 rokov veku, vrátane zabezpečenia dostatočných finančných prostriedkov. (priebežne) • Poskytovať matkám s deťmi zvýšenú frekvenciu kontaktných návštev, najmä ak ide o maloleté deti, aby sa minimalizoval negatívny dopad odlúčenia na deti. (priebežne)

ÚVTOS Levoča

bezodkladne	• Zriadiť samostatné miestnosti na fajčenie, ktoré budú dostatočne oddelené od nefajčiarskych priestorov. (bezodkladne) • Urýchliť proces zavedenia televízorov a zabezpečiť ich dostupnosť na všetkých oddeleniach. (bezodkladne) • Zaviesť pravidelné individuálne konzultácie pred ukončením výkonu trestu pre každú odsúdenú s cieľom zabezpečiť komplexnú prípravu na reintegráciu. (bezodkladne) • Zabezpečiť vychádzky aj pre odsúdené s pohybovými obmedzeniami (napr. vytvorením dostupného vonkajšieho priestoru). (bezodkladne) • V prípade výskytu technických problémov, umožniť odsúdenej video-hovor neskôr zopakovať. (bezodkladne) • Zabezpečiť vykonávanie všetkých lekárskeho prehliadok mimo dosluchu a dohľadu príslušníkov zboru. (bezodkladne) • Ukladať disciplinárne tresty na základe individuálnej zodpovednosti a nepostihovať celý kolektív za správanie jednotlivca. (bezodkladne) • Zabezpečiť možnosť individuálnych stretnutí medzi odsúdenými a dozorovým prokurátorom mimo prítomnosti personálu ústavu. (bezodkladne)
do 3 mesiacov	• Umožniť odsúdeným používať obuv do sprchy. (do 3 mesiacov) • Zabezpečiť, aby spodná bielizeň vydávaná ústavom bola hygienická a v dobrom stave. (do 3 mesiacov) •
do 6 mesiacov	• Zabezpečiť zriadenie samostatného výstupného oddielu pre odsúdené pripravujúce sa na prepustenie. (do 6 mesiacov) • Vymeniť znečistené matrace za nové, ideálne vybavené umývatelným povrchom. (do 6 mesiacov) • Poskytnúť odsúdeným viacero párov nohavíc vrátane pracovných a odpočinkových. (do 6 mesiacov) • Zaradiť do stravy poskytovanej od ústavu vyšší pomer čerstvého ovocia a zlepšiť dostupnosť zdravých potravín aj v bufete za prijateľné ceny. (do 6 mesiacov)

	• Zabezpečiť dostupnosť pracovných pomôcok, ako sú okuliare či ochranné pomôcky, pre všetky odsúdené podľa individuálnych a zdravotných potrieb. (do 6 mesiacov). • Pri tvorbe vychádzkového harmonogramu prihliadať na odsúdené zaradené do práce a umožniť im flexibilitu pri účasti. (do 6 mesiacov) • Nahradiť povinnosť úplného vyzliekania a drepu pri osobných prehliadkach dvojkrokovou metódou alebo alternatívnymi opatreniami, napr. zaviesť používanie telesných skenerov. (do 6 mesiacov) • V súlade s bezpečnostnými požiadavkami zabezpečiť, aby bola pri prehliadkach cieľ vždy prítomná aspoň jedna odsúdená. (do 6 mesiacov) • Zaistiť ochranu osôb podávajúcich sťažnosti do schránok premiestnením schránky mimo dosahu kamerového dohľadu. (do 6 mesiacov)
do 1 roka	• Zabezpečiť fyzické oddelenie odsúdených v minimálnom a strednom stupni stráženia na samostatné oddiely. Pre odsúdené v minimálnom stupni stráženia vytvoriť prostredie zodpovedajúce ich nižšiemu rizikovému profilu, a miernejšie pravidlá. (do 1 roka) • Zriadiť oddiel špecializovaného zaobchádzania pre odsúdené ženy so závislosťami, psychiatrickými diagnózami alebo inými špecifickými potrebami. (do 1 roka) • Vytvoriť spoločenské miestnosti, kde by odsúdené mohli tráviť čas mimo cieľ (napr. využiť neobsadené cely alebo iné priestory). (do 1 roka) • Rekonštruovať vychádzkové dvorce tak, aby obsahovali zeleň, lavičky a iné prvky, umožňujúce vonku tráviť čas. (do 1 roka) • Rozšíriť ponuku voľnočasových, vzdelávacích a kultúrnych aktivít s prihliadnutím na špecifické potreby jednotlivých diferenciačných skupín, najmä skupiny „C“, napr. jednoduché zábavné aktivity ako hudobné a tanečné workshopy, audioknihy či hry. (do 1 roka) • Zabezpečiť prítomnosť sociálneho pracovníka v ústave minimálne tri dni v týždni. (do 1 roka) • Zabezpečiť dostatok slúchadiel pre všetky odsúdené, aby sa minimalizovali rušivé vplyvy počas video-hovorov. (do 1 roka) • Zaviesť špecializované programy pre odsúdené so závislosťami a inými psychickými ťažkosťami. (do 1 roka)

	• Zabezpečiť, aby vozidlá na eskorty boli vybavené klimatizáciou, ktorá bude udržiavať vhodnú teplotu počas prepravy. (do 1 roka)
do 2 rokov	• Odstrániť alebo rekonštruovať dvojité mreže na oknách tak, aby sa zachovala bezpečnosť, no zároveň sa uľahčila manipulácia a umožnilo primerané vetranie. Prípadne nainštalovať mechanizmy, ktoré umožnia odsúdeným samostatne otvárať okná. (do 2 rokov) • Zväčšiť kapacitu sprchovacej miestnosti a zabezpečiť závesy alebo inú formu na ochranu súkromia. (do 2 rokov) • Vytvoriť samostatný vychádzkový priestor, ktorý by neslúžil ako prechodný priestor pre eskorty a pohyb personálu. (do 2 rokov) • Zabezpečiť pravidelné návštevy gynekológa v ústave alebo zväziť zriadenie vybavenej gynekologickej ambulancie priamo v ústave. (do 2 rokov) • Posilniť kapacity psychiatrickej a psychologickej starostlivosti, napr. zamestnať ďalšieho psychológa alebo psychiatra. (do 2 rokov)
priebežne	• Zväziť ďalšie stavebné alebo organizačné úpravy objektu s cieľom využiť existujúce priestory efektívnejšie, zväziť rozšírenie alebo presun časti ústavu na vhodnejšie miesto, ktoré umožní splnenie všetkých požiadaviek pre efektívny výkon trestu. (priebežne) • Zabezpečiť nábor a školenie odborného personálu, ktorý by mohol pracovať na špecializovaných oddieloch a podporovať resocializáciu odsúdených žien. (priebežne) • Umožniť odsúdeným prijímať spodnú bielizeň a iný osobný odev prostredníctvom poštových balíkov. (priebežne) • Zlepšiť vybavenie spoločenských priestorov na podporu kreatívnych, vzdelávacích a rekreačných aktivít. (priebežne) • Preskúmať možnosť prípravy jedál priamo v ústave, prípadne zabezpečiť lepšiu tepelnú ochranu jedál počas transportu. (priebežne) • Zabezpečiť primeranú výživu pre všetky odsúdené, vrátane nezaradených do práce, s prihliadnutím na ich špecifické potreby. (priebežne) • Poskytnúť individuálnu podporu pri negramotnosti odsúdených, napríklad formou mentoringu s pomocou ostatných odsúdených. (priebežne)

- Zabezpečiť odsúdeným okrem kurzov zameraných na manuálne zručnosti aj vzdelávanie, ktoré sa sústreďí na využitie intelektuálnych schopností (napr. v oblasti finančnej gramotnosti alebo jazykov). **(priebežne)**
- Umožniť odsúdeným, ktoré sú obmedzené fyzicky alebo zdravotne, vykonávať ľahšiu prácu v rámci ústavu. **(priebežne)**
- Pri pridelení pracovného zaradenia zohľadniť individuálne potreby, ako je splácanie dlhov (napr. na výživnom). **(priebežne)**
- Poskytnúť odsúdeným jednoduché informačné materiály o ich právach a možnostiach (napr. podmienkové prepustenie, žiadosti a sťažnosti) v prístupnej forme. **(priebežne)**
- Povoľiť možnosť kombinácie kontaktných návštev a video-hovorov počas jedného mesiaca. **(priebežne)**
- Zabezpečiť supervíziu a ďalšie odborné vzdelávanie pre zamestnancov ústavu vrátane psychológov a psychiatrov. **(priebežne)**
- V prípade dlhších ciest eskorty zabezpečiť prístup k základným hygienickým zariadeniam. **(priebežne)**
- Zabezpečiť školenia príslušníkov na efektívne riešenie konfliktov a používanie metód deeskalácie. **(priebežne)**
- Obmedziť opakované používanie disciplinárnych trestov v uzavretých oddieloch a samoväzbe, najmä v prípade žien s duševnými poruchami. **(priebežne)**

